

Jemielity, Witold

Podziały administracyjne powiatów białostockich i monieckiego w latach 1919-1990

Studia Teologiczne 11, 307-339

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. VITOLD JEMIELITY

PODZIAŁY ADMINISTRACYJNE POWIATÓW BIAŁOSTOCKICH I MONIECKIEGO W LATACH 1919-1990

WSTĘP

Opracowanie obejmuje obszar powiatu białostockiego dla lat 1919-1990, łącznie ze zmianami terytorialnymi, jakie zachodziły w tym powiecie. Omówiono podziały administracyjne powiatu białostockiego wiejskiego, utworzonego w 1928 r. powiatu białostockiego miejskiego i w 1954 r. powiatu monieckiego, oraz włączonych w 1957 r. kilku gromad z powiatu wysokomazowieckiego.

Przy omawianiu zagadnienia punktem wyjściowym były poszczególne miasta i wsie, tak by można było je odnaleźć w zmieniających się granicach powiatów, gmin, gromad i sołectw. Obok względów historycznych, opracowanie może być przydatne dla osób dokonujących kolejne podziały administracyjne. Autor jako pierwszy podjął się omówienia tego tematu.

Podstawę źródłową stanowią pisma urzędowe. W Dzienniku Ustaw ogłaszano podziały województw, powiatów, gmin, gromad, a powtarzano to w Dziennikach Wojewódzkich. W Białymstoku wychodził od 1921 r. Dziennik Urzędowy Województwa Białostockiego, od 1929 r. Białostocki Dziennik Wojewódzki, od 1950 r. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej, od 1984 r. Białostocki Dziennik Wojewódzki. W Dziennikach umieszczano także podziały na gromady, sołectwa i na rejony w mieście Białymstoku. Autor korzystał i ze źródeł archiwalnych. Dla okresu międzywojennego jest kilka teczek w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, a dla czasów nowszych w Archiwum Państwowym w Białymstoku zachowały się bogate zespoły dotyczące miasta Białegostoku i całego województwa białostockiego. Są tam prośby mieszkańców, opinie wójtów i wojewodów, mapy, zestawienia liczbowe. W oparciu o te materiały podejmowano decyzje administracyjne.

Opracowanie dzieli się na pięć części: I. Podziały do 1919 r.; II. Okres międzywojenny: podział powiatu na gminy i miejscowości, podział gmin na gromady; III. Po II wojnie światowej: podział gmin na gromady, podział powiatu na gromady, czas funkcjonowania samych gmin; IV. Powiat białostocki miejski; V. Powiat moniecki. Zakończenie.

W opracowaniu występuje bardzo dużo miejscowości. Pisownia niektórych z nich

ulegała drobnym zmianom, lub też w źródłach błędnie podano owe nazwy. Dotyczy to jedynie zmian literowych, nie przeszkadza więc w identyfikacji danej wsi i miejscowości.

I. POWIAT BIAŁOSTOCKI

A. Podziały do 1919 r.

Omawiany powiat białostocki w przeszłości należał do Podlasia i dzielił losy tej dzielnicy. Do początku XVI wieku Podlasie wchodziło w skład bardzo rozległego województwa trockiego, w Wielkim Księstwie Litewskim. W 1507 r. z części ziem trockich utworzone zostało województwo nowogrodzkie oraz 29 sierpnia 1513 r. województwo podlaskie, w skład którego weszły ziemie skupione wokół miast Bielska, Brześcia, Drohiczyzna, Kamienia, Kobrynia i Mielnika. W 1566 r. ziemie brzeska, kamieniecka i kobryńska odeszły do województwa brzesko-litewskiego¹. W 1569 r. Podlasie włączono do Korony. W prawie niezmienionym kształcie przetrwało do trzeciego rozbioru Polski². W 1795 r. rozbito trwającą ponad dwieście lat jedność administracyjną województwa podlaskiego. Granica przebiegła wzdłuż Bugu, północną część zagarnęły Prusy, południową część Austria³.

Po trzecim rozbiorze utworzono prowincję Prusy Nowowschodnie, z podziałem na dwa departamenty kamer: białostocki i płocki. W departamencie białostockim było dziesięć powiatów: białostocki, bielski, dąbrowski, drohicki, goniądzki, kałwaryjski, łomżyński, mariampolski, suraski i wigierski. Powiat białostocki obejmował resztkę dawnej ziemi bielskiej położonej między prawym brzegiem Narwi i powiatem grodzieńskim oraz część tego ostatniego powiatu aż do Janowa i Sokółki. Miasto Białystok liczyło 462 dymy i 3930 mieszkańców a cały powiat białostocki 11134 dymy i około 67 tysięcy mieszkańców⁴. Powiat został podzielony na parafie, jak to było w czasach polskich.

Na podstawie traktatu tyłżyckiego z 1807 r. poza granicami Księstwa Warszawskiego znalazły się powiaty: białostocki, bielski, drohicki i sokólski oraz części powiatów: biebrowskiego, dąbrowskiego i suraskiego; utworzono z nich obwód białostocki⁵. Obwód ten razem z guberniami: grodzieńską, mińską i wileńską podlegał gubernatorowi wileńskiemu. W 1843 r. obwód białostocki przyłączono do guberni grodzieńskiej⁶.

W czasie pierwszej wojny światowej, w sierpniu-wrześniu 1915 r. Białystok i obszary okoliczne znalazły się pod okupacją niemiecką. Dnia 4 listopada 1915 r. z Białostocczyzny, Grodzieńszczyzny, Kurlandii, Litwy i Suwalszczyzny Niemcy utworzyli jednostkę administracyjną podporządkowaną wojskowemu zarządowi terytoriów okupowanych, zwanemu Oberfehlshaber-Ost. Dnia 19 lutego 1919 r. ostatnie oddziały niemieckie opuściły Białystok. Już od grudnia 1918 r. na terenie miasta Białegostoku przebywał delegat rządu polskiego⁷.

¹ W. Jarmolik, *Początki województwa podlaskiego*, „Podlasie” 1988, t. II, s. 15, 19.

² J. Sokólska, *Województwo podlaskie w XVI-XVIII wieku*, „Podlasie” 1988, t. II, s. 21.

³ M. Waśkiel, *Ziemie polskie pod zaborami*, „Podlasie” 1988, t. II, s. 28.

⁴ J. Wąsicki, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Nowowschodnie (Neuostpreussen) 1795-1808*, Poznań 1963, s. 64, 72, 77, 183.

⁵ M. Kallas, *Przyczynek do dziejów podziałów administracyjnych w początkach XIX wieku. Departament łomżyński w latach 1807-1815*, W: *Państwo — Kościół — Niepodległość*, Lublin 1986, s. 258.

⁶ M. Ułaszczczyk, *Materiały do dziejów obwodu białostockiego w latach 1807-1843*, „Rocznik Białostocki” 1961, t. II, s. 333.

⁷ J. Sm y k o w s k i, *Województwo białostockie w latach 1919-1939*, „Podlasie” 1988, t. II, s. 41,42.

B. Okres międzywojenny

Mocą Ustawy Tymczasowej z 2 sierpnia 1919 r. powstało województwo białostockie, w skład którego weszły powiaty: augustowski — 89764 mieszkańców, białostocki — 231548, bielski — 181623, kolneński — 80517, łomżyński — 124049, ostrołęcki — 92143, ostrowski — 100695, sejneński — 87579, sokólski — 115155, suwalski — 100701, szczuczynski — 72971 i wysokomazowiecki — 86139⁸. W lutym 1921 r. do województwa białostockiego dołączono powiaty: białowiecki, grodzieński i wołkowyski⁹. W 1922 r. zniesiono powiat białowiecki, w 1925 r. powiat sejneński i w 1932 r. powiat kolneński. Z dniem 1 kwietnia 1939 r. powiaty łomżyński, ostrołęcki i ostrowski włączono do województwa warszawskiego¹⁰.

1) Podział powiatu białostockiego na gminy i miejscowości

Dnia 28 sierpnia 1919 r. Rada Ministrów wydała rozporządzenie o tymczasowej organizacji władz administracyjnych I instancji na obszarze byłego zaboru rosyjskiego. Stwierdziła, iż tymczasowo został utrzymany dawny rosyjski podział administracyjny na powiaty¹¹. W 1921 r. przeprowadzono powszechny spis w Polsce, a w 1924 r. w oparciu o ten spis wydrukowano Skorowidz miejscowości województwa białostockiego. W ramach powiatów podano gminy, w tych poszczególne miejscowości określając ich charakter topograficzny — miasto, wieś, folwark, kolonia, osada, leśniczówka.

W powiecie białostockim były miasta: Białystok — 76792 mieszkańców, Choroszcz — 2405, Goniądz — 2642, Knyszyn — 3579, Starosielce — 2422, Supraśl — 2322, Suraz — 1180, Wasilków — 3903 i Zabłudów — 2861. Gminy: Białostoczek — 3826 mieszkańców i 23 miejscowości, Choroszcz — 5590 i 36, Czarna Wieś — 2691 i 33, Dojlidy — 3899 i 27, Dolistowo — 8911 i 30, Goniądz — 5323 i 44, Gródek — 4401 i 41, Juchnowiec — 6998 i 51, Kalinówka — 8759 i 52, Krypno — 7377 i 37, Michałowo — 3645 i 29, Obrubniki — 6188 i 42, Trzcianne — 7783 i 47, Zabłudów — 8176 i 68, Zawyki — 5081 i 41.

Oto miejscowości w poszczególnych gminach.

1) **Gmina Białostoczek.** Wsie: Bacieczki, Fasty, Horodniany, Hryniewiczze, Ignatki, Jurowce, Klepacze, Krupniki, Lence, Łyski, Porosły, Sielachowskie, Usowicze, Zawady. Folwarki: Ignatki, Jurowce. Osada: Turczyn. Kolonie: Bacieczki, Grabek, Jurowce, Księżyn. Osada fabryczna: Dobrzyniewo Fabryczne. Osada młyńska: Lence.

2) **Gmina Choroszcz.** Wsie: Baciuty, Barszczewo, Barszczówka, Czaplin, Dzikie, Gajowniki, Izbiszczce, Konowały, Kościuki, Kruszewo, Mińce, Niecki, Nieroniki, Niewodnica Korycka, Ogrodniki, Oliszki, Pańki, Rogów, Sienkiewiczze, Tołcze, Topilec, Trypucie, Zaczerlany, Zalesiany, Zawady, Żółtki. Folwarki: Markowszczyzna, Zalesiany. Osada fabryczna: Topole. Kolonie: Czaplin, Dzikie, Kościuki, Niewodnica Kościelna, Sienkiewiczze, Topilec. Przystanek kolejowy: Niewodnica.

3) **Gmina Czarna Wieś.** Wsie: Czarna Wieś, Karczmisko, Klimki, Kosmaty Borek, Oleszkowo, Ruda Rzeczka, Studzianki, Wólka Poduchowna, Wólka Ratowiecka, Złota Wieś, Złotorja. Kolonie: Brzozowy Mostek, Burczak, Chmielnik, Dworzysk, Horodnianka, Jałówka, Krzyżyk, Majdan, Małogruszka, Ogóły, Ożynniki, Podkarczmisko, Podratowiec, Ponura, Ratowiec, Rudnia, Sadowy Stok, Zapieczki, Zaścianek. Leśniczówki: Chmielnik, Czarna Wieś.

⁸ Dz. Ust. 1919 nr 65 poz. 395.

⁹ *Dziennik Urzęd. Woj. Białostockiego* 1921 nr 3, s. 1.

¹⁰ W. Jemielity, *Szkoły średnie i zawodowe w województwie białostockim 1919-1939*, Łomża 1991, s. 14.

¹¹ Dz. Ust. 1919 nr 72 poz. 426; 1919 nr 90 poz. 488, 489.

4) **Gmina Dojlidy.** Wsie: Bagnówka, Ciasne, Cieliczanka, Dojlidy, Grabówka, Karakule, Kurjany, Nowodworce, Ogrodniczki, Olmonty, Sobolewo, Sowlany, Zasady, Zaścianki. Folwarki: Izabelin, Olmonty, Sobolewo. Osada: Smolany Piec. Kolonie: Drukowszczyzna Wielka, Stanisławów. Leśniczówki: Bagno, Drukowszczyzna Mała, Karbowy Łuh, Komos, Pałatki. Zaścianek: Krasna. Nadleśnictwo: Zielona.

5) **Gmina Dolistowo.** Wsie: Białosuknia, Bobrówka, Brzozowo, Dolistowo Nowe, Dolistowo Stare, Dzięciołów, Gurbicze, Jaświłki, Jaświły, Jatwież Mała, Jatwież Wielka, Jedeski, Karpowicze, Krzecze, Maciesze, Mikicin, Moniuszki, Radzie, Romejki, Rutkowskie Wielkie, Smogorówka Dolistowska, Smogorówka Goniądzka, Szaciły, Wrocień, Zabiele. Folwarki: Karpiniec (Wycinki), Karpowicze, Mikicin, Stożnowo. Kolonia: Syberja. Okolica: Stożnowo.

6) **Gmina Goniądz.** Wsie: Dawidowizna, Downary, Dzieżki, Ginie, Hornostaje, Jaśki, Klewianka, Kosiorki, Kramkówka Mała, Kramkówka Wielka, Kulesze, Masie, Mejły, Oliszki, Ołdaki, Owieczki, Piwowary, Pyzy, Rybaki, Sobieszczki, Sokoli Grąd, Szafranki, Świerzbienie, Uścianek, Wilamówka, Wójtostwo, Zblutów, Zyburtu, Żodzie. Folwarki: Hornostaje, Klewianka, Kramkówka Mała, Ołdaki, Rybaki, Wojszki, Wójtostwo. Osady: Downary-Plac, Kiślaki. Kolonie: Baranówka, Hornostaje, Uścianek. Leśniczówki: Dawidowizna, Kołakowszczyzna. Obóz warowny: Osowiec.

7) **Gmina Gródek.** Wsie: Downiewo, Dzierniakowo, Glejsk, Józefów, Kołodno, Mieleszki, Nowosiółki, Pieszczaniki, Przechody, Słuczanka, Sofipol (Perejma), Stefanówka, Waliły, Załuki. Folwarki: Izbisk, Jakubin, Królowy Most, Ostrów, Piłatowszczyzna, Rabinówka, Rozalin, Stanek, Świnobród, Waliły. Osada: Popówka. Osada fabryczna: Kapkar. Osada młyńska: Rozalin. Miasteczko: Gródek. Kolonie: Bielewicz, Borek, Dąbrowo, Kopce, Kozi Skok, Makowisko, Mieleszki, Pieszczaniki, Ponirówka, Ruda, Siedziby. Stacja kolejowa: Waliły.

8) **Gmina Juchnowiec.** Wsie: Biele, Bojary, Bronczany, Dobrowody, Hermanówka, Hołówki Nowe, Hołówki Stare, Iwanówka, Janowicze, Juchnowiec, Juchowiec Kościelny, Juraszki, Klewinowo, Klewinowo Nowe, Koplany, Lewickie, Lubejki, Niewodnica Nargilewska, Ogrodniczki, Piecki, Pomygacze, Romejki, Stoczki, Stoczki-Ogrodniki, Szerenosy, Turośl Dolna, Turośl Kościelna, Uhowo I, Uhowo II, Wólka, Złotniki. Folwarki: Buzuny, Hołówki Nowe, Janowicze, Juchnowiec Dolny, Juchnowiec-Góra, Juchnowszczyzna, Kojrany, Koplany, Mańkowizna, Romejki, Szerenosy-Mościska, Turośl Dolna, Turośl Kościelna, Widziki. Kolonie: Klewinowo, Lewickie, Niewodnica Nargilewska, Turośl Kościelna, Wysokie. Stacja kolejowa: Lewickie.

9) **Gmina Kalinówka.** Wsie: Bagno, Brzozówka, Chobotki, Ciesze Dudki, Guzy, Jasionóweczka, Jasionówka, Jaskra, Kalinówka Kościelna, Kalinówka Królewska, Kamionka, Koleśniki, Konopczyn, Krasne Folwarczne, Krasne Małe, Krasne Stare, Kropiwnica, Krzeczkowa, Lacka Buda, Łękobudy, Łupichy, Milewskie, Mońki, Potoczyna, Przytulanka, Rusaki, Rutkowskie Małe, Sikory, Słomianka, Szpakowo, Waśki, Wójtowce. Folwarki: Maryland, Mońki, Starowola, Szpakowo, Waśki, Zacisze. Kolonie: Andrzejów, Chobotki, Kąty, Krzywa, Lipniki, Ogrodniki, Pawelce, Podbrzozówka, Przewalanka, Starowola, Wybrody. Stacja kolejowa: Mońki.

10) **Gmina Krypno.** Wsie: Bajki-Zalesie, Białobrzeskie, Boguszewo, Czechowizna, Długoleka, Góry, Kiślaki, Krosny, Kruszyn, Krypno Kościelne, Krypno Wielkie, Kulesze, Lewonie, Łaziuki, Małe Łazy, Peńskie, Piaski, Rekle, Ruda, Tatary, Zastocze, Zofiówka, Zygmunt, Żuki. Folwarki: Boguszewo, Chobotki, Łazy, Peńskie, Szelągówka I, Szelągówka II. Osada: Morusy. Kolonie: Boguszówek, Dębina, Poddługoleka. Leśniczówka: Frączki. Stacja kolejowa: Knyszyn.

11) **Gmina Michałowo.** Wsie: Barszczewo, Kobylanka, Krynica, Kuryły, Lewsze, Majdan, Mościska, Nowa Wola, Oziabły, Pieńki, Rahintale, Sokole, Wierchtopolany. Miasteczko: Michałowo. Folwarki: Głębokki Kąt, Hermanówka, Hieronimów, Juljanka,

Kamienny Bród, Kazimierzowo, Kowalewo, Lesanka, Michałowo-Niezbudek, Oziabły. Kolonie: Kamienny Bród, Wierzchosokole. Leśniczówki: Kokotowo, Michalin, Wierzchosokole.

12) **Gmina Obrubniki.** Wsie: Borsukówka, Chraboły, Dobrzyniewo Kościelne, Dobrzyniewo Wielkie, Gniła, Jaworówka, Kubuzy, Kopisk, Koziniec, Krynice, Krzywa, Kulikówka, Letniki, Nowiny Kasjerskie, Nowiny-Zdroje, Nowosiółki, Nowy Aleksandrów, Obrubniki, Ogrodniki, Pogorzalki, Ponikła, Rybaki, Rybnik, Szacity. Folwark: Leńce. Osada: Myśliwiec-Uroczysko. Kolonie: Dobrzyniówek, Dziarnowizna, Katryнка, Mostek, Podleńce, Pralnia, Zdroik. Leśniczówki: Buczak, Chraboły, Jeleń, Katryнка, Mostek, Podleńce, Rabnik, Tartak.

13) **Gmina Trzcianne.** Wsie: Bajki Stare, Boguszki, Brzeziny, Budy, Chojnowo, Czekołdy, Gielczyn, Gugny, Kleszcze, Kołodziej, Kołodziej, Krynica, Laskowiec, Łazy, Milewo, Mroczi, Niewiarowo, Nowa Wieś, Pisanki, Sępiki, Słomianka, Szafranki, Szorce. Miasteczko: Trzcianne. Folwarki: Krynica, Łazy, Mroczi, Niewiarowo, Nowa Wieś, Szorce. Osada: Dobarz. Leśniczówki: Barwik, Wyrkłe. Kolonie: Korczak, Łazy, Majdan Pilowe, Nowa, Nowa Wieś, Okrągłe, Podlasek, Pogorzały.

14) **Gmina Zabłudów.** Wsie: Aleksicze, Bobrowa, Dobrzyniówka, Folwarki Małe, Folwarki Tylwice, Folwarki Wielkie, Gneciuki, Halickie, Hożna, Kamionka, Kołpaki, Kowalowce, Koźliki, Krynickie, Kudrycze, Laszki, Łubniki, Łukjany, Małynka, Miniewiczze, Nowosady, Ochrymowicze, Olszanka, Ostrówki, Pasynki, Płoskie, Potoka, Protasy, Rafałówka, Rudnica, Sieški, Skrybicz, Solniczki, Solniki, Tatarowce, Topolany, Tylwica, Zagruszany, Zajeziorce, Zajma, Zwierki, Żednia, Żuki, Żywkowo. Folwarki: Białostoczek, Borowiki, Dobrzyniówka, Józefów, Kamionka, Ostrówki, Rafałówka, Skrybicz, Tylwica, Zagoźna, Zajma, Żywkowo I, Żywkowo II. Osada: Tokarowszczyzna. Kolonie: Kucharówka, Zacisze, ZatoPolany. Leśniczówki: Borsukowizna, Kokotowo Leśne, Słomianka, Teodorów, Żednia I, Żednia II. Stacja kolejowa: Żednia.

15) **Gmina Zawyki.** Wsie: Baranki, Bogdanki, Borowskie Cibory, Borowskie Gziki, Borowskie Michały, Borowskie Olki, Borowskie Skórki, Borowskie Szepiotki, Borowskie Wypychy, Borowskie Żaki, Chodory, Czaczki Małe, Czaczki Wielkie, Czerewki, Doktorce, Dołki, Dorożki, Drozdy, Końcewizna, Kowale, Kożany, Leśna, Pańki, Rostoły, Rynki, Rzeki, Rzepniki, Simony, Średzińskie, Tryczówka, Zajęczki, Zaleskie, Zawyki, Zawyki-Ferma, Zimnochy-Susły, Zimnochy Świechy. Folwarki: Doktorce, Kożany, Reńszczyzna, Złotniki. Kolonia: Ostasze¹².

Spis powszechny z 1921 r. przedstawiał stan podziałów administracyjnych i dla lat poprzednich, ale z małymi wyjątkami. W 1919 r. części gmin Białostoczancka i Dojlidy włączono do miasta Białegostoku¹³. W województwie białostockim były cztery miasta wydzielone: Białystok, Grodno, Łomża i Suwałki. Nie wchodziły one w skład powiatowego związku samorządowego, ale w zakresie administracji państwowej podlegały na równi z gminami staroście, zarząd miasta był obowiązany wykonywać zlecenia starosty. Rozporządzeniem Rady Ministrów z 19 maja 1928 r. w Białymstoku utworzono odrębny powiat miejski dla celów administracji państwowej. Starostwo grodzkie zakresem swego działania objęło teren miasta Białegostoku. Faktyczne wykonywanie władzy w nowoutworzonym powiecie miejskim rozpoczęło się od 23 stycznia 1930 r.¹⁴

¹² Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. V, Województwo białostockie, Warszawa 1924.

¹³ Dziennik Urzędowy Zarządu Ziem Wschodnich 1919 nr 2 poz. 29.

¹⁴ Dz. Ust. 1928 nr 45 poz. 426. Dz. Urz. Woj. Biał. 1926 nr 2, s. 2 poz. 29. Białost. Dzień. Wojew. 1930 nr 2 poz. 14.

W Skorowidzu województwa białostockiego z 1924 r., dla powiatu białostockiego wyliczono 9 miast, w tym miasto Suraż. Podczas spisu powszechnego w 1921 r. Suraż nie był jeszcze miastem, nastąpiło to dopiero od 26 lutego 1923 r. Miasta posiadały własne gminy miejskie, gdy inne gminy określano jako wiejskie. O każdym przemieszczeniu się miejscowości między gminami powiadamiano w pismach urzędowych. Dnia 6 grudnia 1922 r. wieś Szafranki włączono do gminy miejskiej Goniądz, 1 kwietnia 1927 r. wieś (kolonię) Koncewizna przeniesiono z gminy wiejskiej Zawyki do miasta Suraża¹⁵.

Od 1 kwietnia 1927 r. powiększono terytorium powiatu białostockiego. Gminę wiejską Czarną Wieś w powiecie sokólskim włączono do gminy Czarna Wieś w powiecie białostockim. Były to wsie: Buksztel, Wodokaczka i Zapiecki; kolonie: Jackie Tartaki, Mochnacz, Polanki i Rogoziński Most; stacja kolejowa: Czarna Wieś; leśniczówki: Greńskie i Rogoziński Most; nadleśnictwa: Buksztel i Wodokaczka¹⁶.

2) Podział gmin na gromady

W 1933 r. rozporządzeniem wojewody białostockiego z 14 października podzielono gminy wiejskie na gromady, które obejmowały jedną wieś, dwie wsie lub więcej miejscowości, względnie części miejscowości. Oto nazwy gromad w poszczególnych gminach wiejskich powiatu białostockiego.

Gmina Białostoczek: 1. Bacieczki kol., 2. Bacieczki wieś, 3. Korycin (i Rójstwo, Pstrągania, Marczuk, Zabaranie), 4. Dobrzyniewo-Fabryczne, 5. Fasty (Fasty kol., Fasty wieś, Grabek kol.), 6. Horodniany (i Turczyn kol., Zaliwek kaflarnia), 7. Kleosin (i Ignatki maj., Horodnianka), 8. Hryniewicze, 9. Ignatki, 10. Jurowce (i Jurowce maj.), 11. Jurowce kol., 12. Krupniki, 13. Klepacze, 14. Księżyno (Księżyno cegielnia z jej terytorium), 15. Księżyno-Wieś (Księżyno kol., Kozowszczyzna), 16. Lence, 17. Łyski, 18. Osowicze, 19. Porosły, 20. Sielachowskie, 21. Zawady (i Zawady kol., Antoniuk, Mazon letnisko).

Gmina Choroszcz: 1. Baciuty, 2. Barszczówka, 3. Barszczewo, 4. Czaplino (i Czaplino kol.), 5. Dzikie (i Dzikie kol.), 6. Gajownicy, 7. Izbiszczce, 8. Jeroniki, 9. Kruszewo, 10. Konowały, 11. Kościuki, 12. Mińce, 13. Niewodnica-Korycka (i Topole), 14. Niewodnica-Kościelna, 15. Niecki, 16. Oliszki, 17. Ogrodniki, 18. Pańki, 19. Rogowo, 20. Sienkiewiczze, 21. Tołcze (i Markowszczyzna maj., Markowszczyzna cegielnia), 22. Trypucie (i Borki kol., Budki kolejowe), 23. Topilec wieś, 24. Topilec kolonia, 25. Zawady, 26. Zacerlany, 27. Zalesiany (i Zalesiany folw.), 28. Żółtki.

Gmina Czarna-Wieś: 1. Buksztel (i Buksztel kol., Puszkowo-Stojło gaj.), 2. Czarna-Wieś stacja (i Lipka gaj., Jasienicha, Budka kol. 194 km. Budka kol. 195 km. Budka kol. 196 km), 3. Czarna Wieś Kościelna, 4. Horodnianka kol. (i Małogruszka kol., Budka kol. 189 km, Dzienisówka gaj.), 5. Karczmisko (i Podkarczmisko kol., Łazasz Leśniczówka, Karczmisko gaj., Ładownia gaj.), 6. Klimki (i Dworzysk kol.), 7. Machnac (i Budka kol. 199 km), 8. Oleszkowo, 9. Studzianki, 10. Wólka Ratowiecka (i Ratowieck kol., Podrakowieck kol., Podrakowieck gaj.), 11. Ogóły (Ogóły kol., Górczak kol.), 12. Rudnia, 13. Złota-Wieś, 14. Kosmaty-Borek, 15. Perekał-Zawały (i Niedźwiedzia Gać), 16. Rogoziński Most (i Polanki, Rogoziński Most gaj., Budka kol. 201 km, Straż gaj.), 17. Chmielnik (i Chmielnik gaj.), 18. Wólka Poduchowna (i Zaścianek kol.), 19. Ruda Rzczycka (i Budka kol. 190 km, Budka kol. 192 km), 20. Złotorja (i Brzozowy Mostek kol., Krzyżyki kol.), 21. Jałówka (i Zapieczki kol., Sadowy-Stok kol., Ożynniki kol., Ponure, Dębownik, Podsupraśl nadl., Czeremchowa-Tryba leśn., Ożynniki gaj., Czumarówka gaj., Krzyżowata gaj., Trzy Słupki gaj., Zapieczki gaj., Budka kol. Zegendorf, Dudzisk gaj.).

¹⁵ Dz. Ust. 1922 nr 115 poz. 1032; 1923 nr 18 poz. 121; 1927 nr 31 poz. 262.

¹⁶ Dz. Ust. 1927 nr 35 poz. 310.

Gmina Dojlidy: 1. Bagnówka (i Smolany-Piec), 2. Ciasne (i Krasne-Komosa, Dąbrowa gaj.), 3. Cieliczanka, 4. Dojlidy Górne (i Dojlidy kol.), 5. Grabówka (i Zielona, Holenizna gaj.), 6. Henryków (Henryków kol., Drukowszczyzna kol., Kurjany st. kol., Sobolewo folw., Sobolewo kol.), 7. Kurjany (i Zagórki kol., Koszarka drogowa), 8. Karakule, 9. Nowodworce, 10. Ogrodniczki (i Koszarka drogowa), 11. Olmonty (i Izabelin folw., Olmonty gaj., Torfowisko), 12. Sowlany, 13. Stanisławowo (Stanisławowo kol., Solnicki Las gaj.), 14. Sobolewo (i Koszarka drogowa), 15. Zaścianki (i Zaścianki kol., Koszarka kol.), 16. Zasady.

Gmina Dolistowo: 1. Bobrówka, 2. Brzozowa (i Syberja kol.), 3. Białosuknie- Szlachta, 4. Białosuknie-Przedmieście, 5. Dolistowo-Stare, 6. Dolistowo-Nowe, 7. Dzieciotłowo (i Dzieciotłowo kol.), 8. Gurbicze, 9. Jaświły, 10. Jaświłki (i Jaświłki folw.), 11. Jaćwież-Duża, 12. Jaćwież-Mała, 13. Jadeszki, 14. Karpowicze (i Karpowicze maj., Karpiniec maj.), 15. Krzecze, 16. Moniuszki (i Moniuszki folw.), 17. Mocieszce, 18. Mikicin (i Mikicin maj., Grodzisk folw., Zapole folw.), 19. Radzie, 20. Romejki, 21. Rutkowskie-Duże, 22. Smogorówka-Dolistowska (i Smogorówka Dolistowska folw.), 23. Smogorówka-Goniądzka I, 24. Smogorówka-Goniądzka II, 25. Szatylły, 26. Stożnowo (i Stożnowo folw.), 27. Wroceń, 28. Zabiele.

Gmina Goniądz: 1. Dawidowizna (i Baranówka kol.), 2. Downary (i Downary Plac, Osowiec Twierdza), 3. Dzieżki (i Wojszki), 4. Hornostaje (i Hornostaje maj.), 5. Hornostaje osada (i Ginie), 6. Jaški, 7. Klewianka (i Klewianka maj.), 8. Kosioriki, 9. Kramkówka-Duża (i Sokoli-Grąd), 10. Kramkówka-Mała (i Kramkówka-Mała maj.), 11. Kulesze (i Kiślak kol., Bramuła kol.), 12. Mazie, 13. Mejły, 14. Oliszki, 15. Ołdaki (i Ołdaki maj.), 16. Owieczki, 17. Piwowary, 18. Pyzy (i Zyrburty), 19. Rybaki (i Rybaki maj.), 20. Sobieski, 21. Świerzbnie, 22. Uścianek (i Olszowa-Droga), 23. Wilamówka, 24. Wójtostwo, 25. Zblutowo (i Zblutowo folw.), 26. Zodzcie.

Gmina Gródek: 1. Bielewicze, 2. Downiewo (i Przechody, Królowy-Most, Królowy-Most maj., Jakóbin maj., Janopol maj.), 3. Dzierniakowo (Dzierniakowo kol., Kopce kol., Lesanka kol., Dzierniakowo gaj., Dwie kozarki kolejowe), 4. Gródek-Osada, 5. Gródek-Wieś, 6. Waliły (i Boryk kol., Ruda kol., Czobotorówka kol., Cegielnia kol., Waliły Letnisko, Waliły st. kol.), 7. Józefowo (i Piłatowszczyzna kol., Glejsk kol.), 8. Kołodno (i Rozalin folw.), 9. Mieszki wieś, 10. Mieszki kol. (i Rabinówka maj.), 11. Nowosiołki (i Nowosiołki kol.), 12. Pieszczaniki (i Popówka, Kapkaz), 13. Sluczanka, 14. Zofiopol (i Świnobród maj., Stanek maj., Kozłowo-Zatopolany, Majdan Izbiska maj.), 15. Waliły wieś (i Waliły maj., Zubrowo maj.), 16. Załuki, 17. Zarczany.

Gmina Juchnowiec: 1. Giele, 2. Bronczany, 3. Bojary (i Stoczki), 4. Dobrowoda, 5. Hołówki-Stare, 6. Hołówki-Nowe (i Hołówki-Nowe folw.), 7. Hermanówka, 8. Iwanówka, 9. Juraszki, 10. Juchnowiec (Juchnowiec-Dolny, Juchnowiec-Dolny folw., Juchnowiec-Góra folw.), 11. Juchnowiec-Kościelny (i Ogrodniczki, Mońkowizna folw., Kojrany folw.), 12. Janowicze (i Janowicze maj.), 13. Koplany (i Koplany maj.), 14. Klewinowo, 15. Lubejki, 16. Lewickie-Wieś (i Widziki maj.), 17. Lewickie kol., 18. Niewodnica Norgielewska, 19. Niewodnica-Norgielewska kol., 20. Pomigacze, 21. Rumejki (i Juchnowszczyzna), 22. Szerenosy (i Szerenosy folw.), 23. Turośl-Kościelna (i Turośl-Kość. folw., Turośl-Kość. kol., Wysoko kol., Turośl Leśna, Buzuny maj.), 24. Turośl Dolna (i Turośl Dolna folw., Piecki), 25. Uhowo I (Uhowo wieś), 26. Uhowo II, 27. Wólka (i Wólka kol.), 28. Złotniki.

Gmina Kalinówka: 1. Bagno, 2. Brzozówka (i Podbrzozówka kol., Lackobuda kol.), 3. Chobotki wieś, 4. Chobotki kol. (i Chobotki folw.), 5. Cieszy, 6. Dudki, 7. Guzy, 8. Jasionówka (i Jasionówka kol., Gajówka kol., Pawelcy kol., Romczyn kol., Zacisze kol., Maryland maj.), 9. Jasionoweczka (i Lipniki kol., Wyręby kol.), 10. Jaska, 11. Kalinówka Kościelna, 12. Kalinówka Królewska, 13. Kamionka, 14. Kąty (i Andrzejewo kol), 15. Konopczyn kol., 16. Koleśniki kol., 17. Koziniec kol., 18. Krasne-Folwarczne, 19. Krasne-Małe (i Krasne-Małe gaj.), 20. Krasne-Stare (i Przewalanka folw., Przewalanka

nadleś., Wybrody kol.), 21. Kropiwnica, 22. Krzeczkowo, 23. Krzywa (Krzywa kol.), 24. Łękobudy, 25. Łupichy, 26. Milewskie, 27. Mońki (i Mońki st. kol.), 28. Ogrodniki (i Ogrodniki maj.), 29. Potoczyna, 30. Przytulanka, 31. Rusaki, 32. Rutkowski-Małe, 33. Sikory (i Sikory maj.), 34. Słomianka, 35. Starowola (Starowola kol., Starowola maj.), 36. Szpakowo (i Szpakowo maj.), 37. Waśki (i Waśki maj.), 38. Wójtowce.

Gmina Krypno: 1. Boguszewo, 2. Białobrzeskie (i Frączki Leśniczówka, Gryczyska gaj., Borsuk gaj.), 3. Bajki-Zalesie, 4. Czechowizna, 5. Długoleka (i Gołębiowskie kol.), 6. Dębina (Dębina kol., Boguszewo maj.), 7. Góra, 8. Krypno-Wielkie, 9. Krypno-Kościelne, 10. Kiślaki, 11. Krosny (i Łazy, Łazy maj.), 12. Kruszyn, 13. Kulesze-Chobotki (i Chobotki kol., Chobotki folw.), 14. Lewonie (i Boguszówek), 15. Łaziuki, 16. Morusy, 17. Piaski (i Biegun kol.), 18. Peńskie (i Peńskie maj.), 19. Ruda (i Knyszyn st. kol., Popielewo maj., Knyszyn maj.), 20. Rekle, 21. Tatars (i Tamoźnia), 22. Zygmunty, 23. Żuki (i Szczęgówka maj.), 24. Zastocze, 25. Zofjówka.

Gmina Michałowo: 1. Michałowo (i Michałowo kol.), 2. Barszczewo (i Juljanka kol., Głęboki-Kąt), 3. Planty, 4. Kobylanka (i Rochintal), 5. Kazimierowo (Kazimierowo kol., Kamienny Gród, Lesanka kol.), 6. Oziabły (i Kuryły), 7. Lewsze-Oziabły (Lewsze, Oziabły kol.), 8. Mościska (i Wierch-Topolany kol., Kokotowo kol., Heronimowo maj., Kulesze gaj., Kazimierowo gaj., Pacewo gaj., Marynka gaj., Michalin), 9. Nowa-Wola, 10. Pieńki, 11. Krynica (Krynica kol., Majdan, Majdan kol.), 12. Sokole (i Wierch-Sokole kol., Hermanówka maj., Kowalewo maj.).

Gmina Odrubniki: 1. Borsukówka (i Dziarnowizna kol.), 2. Chraboby (i Chraboby koszar), 3. Dobrzyniewo-Duże, 4. Dobrzyniewo-Kościelne, 5. Gniła (i Gniła koszar), 6. Jaworówka, 7. Katrynka (Katrynka kol., Pralnia kol., Lence folw., Katrynka gaj., Katrynka leśn.), 8. Kobuzie (i Nowosiółki koszar), 9. Kopisk (i Zdroik, Kopisk gaj.), 10. Kulikówka (i Kulikówka), 11. Krynice, 12. Krzywe, 13. Koziniec (i Myśliwiec uroczysko), 14. Letniki, 15. Nowosiółki, 16. Nowiny-Kasjerskie, 17. Nowiny-Zdroje (i Nowiny-Kasjerskie gaj., Nowiny-Zdroje gaj.), 18. Nowo-Aleksandrowo, 19. Odrubniki (i Tartak gaj.), 20. Ogrodniki, 21. Pogorzałki, 22. Podleńce, 23. Ponikła (i Dobrzyniówka kol., Ponikła gaj.), 24. Rybniki (i Mostek kol., Mostek leśniczówka, Rybniki leśn.), 25. Rybaki, 26. Szatylę (i Szatylę gaj.).

Gmina Trzciannie: 1. Bajki-Stare, 2. Boguszki, 3. Brzeziny, 4. Budy (i Barwik leśn., Kolebno gaj., Sucha Warć kol., Grądy kol., Dobarz kol.), 5. Chojnowo, 6. Gugny (i Gugny koszar), 7. Gielczyn (i Kołodziej, Gać kol., Budy kol.), 8. Karczak, 9. Krynice (i Krynice maj., Krynice kol.), 10. Kołodziej, 11. Laskowiec (i Kleszcze, Kopciowo kosz.), 12. Łazy, 13. Milewo, 14. Mroczyki (i Mroczyki maj.), 15. Nowa-Wieś (i Nowa-Wieś maj., Nowa-Wieś kol., Podlasek kol., Pogorzałe kol., Stójka kol., Majdan kol.), 16. Niewiarowo (i Niewiarowo maj., Okrągłe kol.), 17. Słomianka (i Sempiki, Gryczysko gaj.), 18. Szafranki, 19. Szorce (i Szorce maj., Orześniaki kol.), 20. Pisanki, 21. Czekoły, 22. Wiszowate, 23. Zajki, 24. Zalesie, 25. Zubole (i Łazy kol., Werykle gaj.), 26. Znoski, 27. Zucielec (i Zucielec kol.), 28. Trzciannie (i Glinki kol.).

Gmina Zabłudów: 1. Bobrowa (i Izoby leśn., Majówka gaj., Koszar), 2. Stary-Majdan smolarnia, Nowy-Majdan smolarnia, 3. Tatarowce (i Ciliczanka gaj., Zasady gaj., Pałatka gaj., Krasny-Las gaj.), 4. Dobrzyniówka (i Dobrzyniówka maj., Cegielnia, Todorowo folw., Todorowo kol.), 5. Folwarki-Małe, 6. Folwarki-Wielkie, 7. Folwarki-Tylwickie (i Małynka II kol.), 8. Gneciuki, 9. Halickie (i Białostoczek maj.), 10. Hoźna, 11. Tokarowszczyzna (i Zahoźna folw.), 12. Kudrycze, 13. Kowalowce, 14. Koźliki, 15. Małynka (i Małynka maj.), 16. Kamionka (i Kamionka maj.), 17. Krynice, 18. Laszki, 19. Łubniki, 20. Nowosady, 21. Olszanka, 22. Ochremowice, 23. Ostrówki (i Ostrówki kol.), 24. Potoka, 25. Pasynki, 26. Płoskie, 27. Protasy (i Białostoczek os.), 28. Rafałówka (i Rafałówka kol., Borowiki folw., Borowiki kol.), 29. Rudnica (i Buda gaj., Łukjany, Słomianka, Słomianka leśn., Koszary kolejowe), 30. Zajma (i Zajma maj., Zednia kol., Zednia stacja, Zednia smolarnia, Zednia tartak, Tartak Stary Zednia,

Parszczewszyna gaj., Borsukowizna gaj., Kościukówka gaj., Kozi-Las gaj., Kuberka gaj., Koszarki na szosie, Koszarki kolejowe), 31. Skrybicz (i Bogdaniec maj., Józefowo maj.), 32. Sieski, 33. Aleksicze, 34. Solniki, 35. Solniczki, 36. Topolany (i Wierch-Topolany kol., Zatopolany kol., Kokotowo maj.), 37. Tylwica (i Tylwica maj.), 38. Zajezerce, 39. Zagruszany (i Kucharówka kol.), 40. Żuki, 41. Żywkowo, 42. Żwierki, 43. Zabłudów kol., 44. Miniewicze, 45. Zacisze.

Gmina Zawyki: 1. Baranki, 2. Bogdanki, 3. Borowskie-Cibory, 4. Borowskie-Gziki, 5. Borowskie-Michały (i Borowskie-Szepiotki), 6. Borowskie-Olki, 7. Borowskie-Skórki, 8. Borowskie-Wypychy, 9. Borowskie-Żaki, 10. Chodory, 11. Czaczki-Małe (i Drozdy, Reki), 12. Czaczki-Wielkie, 13. Dołki, 14. Doktorce (i Doktorce maj.), 15. Dorozki, 16. Kowale, 17. Kozary, 18. Czerewki, 19. Leśna, 20. Pańki, 21. Rostoły, 22. Rynki, 23. Rzepniki, 24. Simuny, 25. Średzińskie (i Reńszczyzna maj.), 26. Tryczówka (i Złotniki kol.), 27. Zajączki (i Kozany maj.), 28. Zaleskie, 29. Zawyki, 30. Zawyki Ferma (i Końcowizna), 31. Zimnochy-Susy (i Ostasze kol.), 32. Zimnochy-Świechy¹⁷. Wojewoda białostocki dzieląc gminy na gromady wprowadził w życie ustawę państwową z 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego¹⁸. Przedstawiony wyżej podział na gminy i gromady przetrwał do wojny.

W końcu 1939 r. Białystok i okolice włączono do Republiki Białoruskiej, w której utworzono m.in. Obwód białostocki podzielony na 3 rejony miejskie (w Białymstoku, Grodnie i Łomży) oraz 23 rejony wiejskie. W nazwach zachowano obowiązującą w Związku Radzieckim strukturę administracyjną: republika dzieliła się na obwody, rejony i sielsowiety, które odpowiadały w polskim podziale administracyjnym: województwom, powiatom i gminom, były jednak pod względem obszaru jednostkami mniejszymi. W lipcu 1941 r. nowi okupanci utworzyli okręg „Bezir Bialystok”. W skład okręgu weszły obszary województwa białostockiego (bez Suwalszczyzny) oraz część ziem powiatu prużańskiego i brzeskiego z dawnego województwa poleskiego. Okręg białostocki podzielony został na 8 jednostek szczebla powiatowego i 114 jednostek niższych. Komisariat (powiat) miejski był w Białymstoku, komisariaty wiejskie w Białymstoku, Bielsku Podlaskim, Grajewie, Grodnie, Łomży, Sokółce, Wołkowysku. Komisariatom obwodowym podlegały jednostki terytorialne w postaci gmin zbiorczych, te dzieliły się na gminy (nie zawsze) i sołectwa¹⁹.

C. PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

Dnia 22 sierpnia 1944 r. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego przywrócił dawne województwa, powiaty, gminy i gromady. Terytorium województwa białostockiego uległo pomniejszeniu, bowiem powiaty grodzieński i wołkowyski włączono do Związku Radzieckiego, także część powiatu augustowskiego. Niejako rekompensatę stanowiło ponowne włączenie z dniem 7 lipca 1945 r. powiatu łomżyńskiego oraz z dniem 29 maja 1946 r. powiatów elckiego, gołdapskiego i oleckiego²⁰.

Powojenne dzieje podziałów administracyjnych można podzielić na trzy okresy: czas funkcjonowania gmin (1944-1954), okres gromad (1955-1972) i ponowne istnienie gmin, ale nie w ramach powiatów.

¹⁷ Biał. Dz. Woj. 1933 nr 11 poz. 49; 1935 nr 20 poz. 83.

¹⁸ Dz. Ust. 1933 nr 35 poz. 294.

¹⁹ M. Gnatowski, *Białostoczczyzna w latach wojny i okupacji hitlerowskiej. Zarys dziejów politycznych regionu*, t. I, Białystok 1979, s. 122, 199, 229, 235. J. Karlikowski, *Polityka okupacyjna III Rzeszy w okręgu białostockim (1941-1944)*, Białystok b.r., s. 7; W. Monkiewicz, *Hitlerowski aparat policyjny w Łomży i powiecie łomżyńskim w latach 1941-1944*, „Studia Łomżyńskie” 1989, t. II, s. 146.

²⁰ Dz. Ust. 1944 nr 2 poz. 8; 1945 nr 27 poz. 167; 1946 nr 28 poz. 177.

1. Podział gmin na gromady

W 1944 r. niewielki obszar powiatów grodzieńskiego i wołkowyskiego pozostał w Polsce m.in. w dwóch gminach powiatu białostockiego. Do gminy Gródek włączono: z gminy Hołynka powiatu grodzieńskiego gromady, które przed wojną składały się z jednej lub kilku miejscowości; te umieszczono w nawiasach: Dublany (Kieturyki), Gobiaty (Gobiaty kol., Koszarka kolejowa, Puzan), Grzybowce (Grzybowce Cegielnia), Mostowlany, Mostowlany osada, Narejki (Koszarka kolejowa), Skroblaki (Smolarnia Wojnera, Zaścianniki), Świsłoczany, Zielone (Kołodziezna młyn), Zubki (Krynki st. kol.), Żubry; z tych Gobiaty wróciły do Polski w maju 1948 r. Z gminy Brzostownica Wielka powiatu grodzieńskiego w maju 1947 r. wróciła do Polski gromada Bobrowniki (Aleksandrów, Ciecierówka). Z gminy Jałówka powiatu wołkowyskiego gromady: Kieturyki (Falkowszczyzna, Gonczary, Romanicha), Straszewo, Wiejki (Wiejki leśn.), Wierobje (Gobiaty).

Do gminy Michałowo: z gminy Jałówka powiatu wołkowyskiego gromady: Bachury, Budy, Ciesówka (Zaścianek), Ciwoniuki (Andrzejki, Kardasze, Koleśniki, Matuszejki I, Matuszejki II, Matuszejki III, Nikiciny, Samojliki), Jałówka (Jałówka nadleśn.), Juszkowy Gród, Kondratki (Bliskowszczyzna, Dziegiele, Masowszczyzna, Radezczyzna, Ryboły), Kuchny (Kuchny-Gorbacze, Kuchny-Kalitnik, Kuchny-Kowalewogród, Kuchny-Kuce, Kuchny-Nowe, Kuchny-Stare, Kuchny-Piotrowgród, Kuchny-Smolarnia), Leonicze, Łuplanka (Romanówka), Nowosady, Podozierany (Podozierany leśn.), Szymki, Zaleszczany (Brzezina), Zaleszczany była za granicą do maja 1948 r. Z gminy Tarnopol powiatu wołkowyskiego: Bołtryki (Rudnia), Bondary (Gorbary, Rybaki), Odnoga (Krugły-Lasek, Maciejowa-Góra, Polko, Saki, Zacharki), Suszcza (Będziuga, Koleśno, Supruny), Tanica (Bagniuki, Tanica Górna, Tanica Dolna).

Podczas okupacji niemieckiej nazwę gminy Białostoczek zmieniono na Bacieczki, gminy Choroszcz na Barszczewo, gminy Dolistowo na Jaświły, gminy Obrubniki na Dobrzyniewo. Po wojnie część tych zmian usankcjonowano²¹. W 1944 r. utworzono bądź skasowano niektóre gromady. W gminie Barszczewo utworzono gromady: Baciuty kol. z Baciuty, Dzikie z Dzikie kol., Markowszczyzna z Tołcze, Rogowo kol. z Rogowo, Śliwno z Kruszewo. W gminie Czarna Wieś utworzono: Polanka z Rogodziński Most, włączono: Horodnianka do Złota-Wieś, Pierekał Zawaly do Partia, Rogodziński Most do Polanka, Rudnia do Czarna-Wieś Kościelna, Złotoria do Ruda-Rzecza. W gminie Goniądz: Downary Kościelne z Downary, Olszowa Droga z Uścianek, Wojszki z Dzierzki. W gminie Gródek: Piłatowszczyzna z Józefowo, Przechody z Downiewo. W gminie Juchnowiec: Janowicze kol. z Janowicze, Ogrodniczki z Juchnowiec Kościelny, Turośl Dolna folwark z Turośl Dolna, Stanki. W gminie Kalinówka: Pawelce z Jasionówka. W gminie Krypno: Chobotki z Kulesze, Knaszyn maj. z Ruda, Łazy Małe do Krosny. W gminie Michałowo: Heronimowo z Mościska, Julianka kol. z Barszczewo, Kamienny Bród z Kazimierowo. W gminie Obrubniki utworzono Bogdan. W gminie Zabłudów: Bogdan maj. z Skrybicz, Dobrzyńska maj. z Dobrzyniówka, Tylwica maj. z Tylwica. W gminie Zawyki: Końcowizna z Zawyki Ferma²².

Od 1 czerwca 1951 r. usankcjonowano podziały wojenne i dokonano nowych. W gminie Barszczewo wyłączono miejscowości Markowszczyzna maj. oraz Markowszczyzna cegielnia tworząc z nich gromadę Markowszczyzna, z gromady Baciuty utworzono Baciuty kol., z gromady Kruszewo utworzono gromadę Śliwno, z gromady Rogowo

²¹ Archiwum Państw. w Białymstoku. Urząd Wojewódzki, sygn. 921 k. 1; sygn. 922 k. 2, 3, 35; sygn. 923 k. 42, 53. Biał. Dz. Wojew. 1933 nr 11 poz. 51.

²² Tamże, sygn. 923 k. 33-61.

utworzono gromadę Rogowo kol. W gminie Czarna Wieś zniesiono gromady: Złotoria włączając miejscowości Brzozowy Mostek, Krzyżyki i Złotoria do gromady Ruda Rzeczką; Horodnianka kol. włączając Horodnianka kol., Małogruszka i Budka kolejowa nr 189 do gromady Złota Wieś oraz Dzienisówka gaj. do gromady Ruda Rzeczką; Rudnia włączając tę wieś do gromady Czarna-Wieś Kościelna; dotychczasową nazwę Rogodziński Most zmieniono na Polanki. W gminie Dojlidy z gromady Henrykowo przeniesiono Sobolewo kol., Sobolewo folw. oraz Kuriany st. kol. do gromady Sobolewo. W gminie Goniądz z gromady Dzierżki wyłączono Wojszki i utworzono gromadę Wojszki; z gromady Hornostaje przeniesiono Ginie do gromady Świerzbienie. W gminie Gródek z gromady Downiewo wyłączono Przechody tworząc gromadę Przechody; z gromady Kituryki wyłączono Gonczary tworząc gromadę Gonczary. W gminie Krypno z gromady Krosny wyłączono Łazy Małe i Łazy Folwark tworząc gromadę Łazy Małe. W gminie Obrubniki z gromady Letniki wyłączono Bogdan tworząc gromadę Bogdan; zniesiono gromadę Krzywa włączając tę miejscowość do gromady Dobrzyniewo Kościelne²³.

Od 1 lipca 1952 r. w gminie Czarna Wieś nazwę gromady Czarna Wieś Stacja zmieniono na Czarna Wieś; z gromady Jałówka przeniesiono Ponura kol. do gromady Złota Wieś; zniesiono gromadę Pierekał Zawąły włączając tę miejscowość do gromady Czarna Wieś. W gminie Gródek nazwę gromady Downiewo zmieniono na Królowy Most. W gminie Jaświły z gromady Brzozowa wyłączono Brzozowo kol. tworząc gromadę Brzozowa kol.; z gromady Dolistowo Stare wyłączono Dolistowo Stare kol. tworząc gromadę Dolistowo Stare kol; zniesiono gromadę Stożnowo włączając Stożnowo wieś i Stożnowo PGR do gromady Jedeszki; zniesiono gromadę Smogorówka Goniądzka i Smogorówka Goniądzka II tworząc z ich obszarów gromadę Smogorówka Goniądzka. W gminie Kalinówka zniesiono gromady Chobotki Wieś i Chobotki Kol. tworząc gromadę Chobotki obejmującą Chobotki Wieś, Chobotki Kol. i Chobotki PGR; z gromady Jasionówka przeniesiono Romczyn kol. do gromady Kąty. W gminie Michałowo z gromady Mościska wyłączono Hieronimowo kol. oraz Hieronimowo PGR tworząc gromadę Hieronimowo. W gminie Obrubniki z gromady Katrynka przeniesiono Pralnia kol. do gromady Ponikła²⁴.

Od 1 lutego 1953 r. w gminie Bacieczki zniesiono gromadę Księżyno Kol. włączając Księżyno Kol. i Księżyno Cegielnia do gromady Księżyno; zniesiono gromadę Jurowce Kol. włączając tę miejscowość do gromady Jurowce; zniesiono gromadę Sielachowskie włączając tę miejscowość do gromady Usowicze. W gminie Czarna Wieś zniesiono gromadę Chmielnik włączając tę miejscowość do gromady Oleszkowo; przeniesiono Ożynniki kol. z gromady Jałówka do gromady Złota Wieś. W gminie Gródek zniesiono gromady Gródek Wieś i Gródek Osada tworząc gromadę Gródek. W gminie Jaświły zniesiono gromady Białosuknia Szlachta i Białosuknia Przedmieście tworząc gromadę Białosuknia obejmującą Białosuknia Szlachta, Białosuknia Przedmieście i Białosuknia PGR. W gminie Juchnowiec zniesiono gromady Uhowo I i Uhowo II tworząc gromadę Uhowo. W gminie Krypno zniesiono gromady Krypno Wieś i Krypno Kościelne tworząc gromadę Krypno.

W gminie Obrubniki zniesiono gromadę Ogrodniki włączając tę miejscowość do gromady Dobrzyniewo Kościelne. W gminie Trzciannie zniesiono gromadę Znoski włączając tę miejscowość do gromady Kołodziej; zniesiono gromadę Korczak włączając Korczak wieś i Korczak PGR do gromady Trzciannie.

W gminie Zawyki zniesiono gromadę Leśna włączając tę miejscowość do gromady Doktorce; zniesiono gromady Zimnochy Świechy i Zimnochy Susły, tworząc z ich obszarów gromadę Zimnochy obejmującą Zimnochy Świechy, Zimnochy Susły i Ostasze

²³ Dz. Urz. WRN 1951 nr 6 poz. 43.

²⁴ Dz. Urz. WRN 1952 nr 10 poz. 83.

kol.; zniesiono gromady Borowskie Cibory i Borowskie Wypychy włączając te miejscowości do gromady Borowskie Olki; zniesiono gromadę Borowskie Skórki włączając tę miejscowość do gromady Borowskie Michały; zniesiono gromadę Kożany włączając tę miejscowość do gromady Czerewki²⁵.

Od 1 kwietnia 1954 r. zmieniono granice powiatów białostockiego i sokólskiego. Z gminy Kalinówka przeniesiono do gminy Korycin w powiecie sokólskim gromady: Krasne Folwarczne, Krasne Małe, Krasne Stare i Brzozówka (oprócz miejscowości Lacka Buda Kolonia, którą włączono do gromady Olszewka); z powiatu sokólskiego przeniesiono do powiatu białostockiego: z gminy Korycin do gminy Kalinówka gromady Czarnystok, Górnystok i Kujbiedy; z gminy Korycin do gminy Czarna Wieś obszar lasów państwowych Nadl. Czarna Wieś o pow. 1414,46 ha; z gminy Sokółka do gminy Czarna Wieś obszar lasów państwowych Nadl. Czarna Wieś o pow. 1739,62 ha; z gminy Szudziałowo do miasta Supraśl obszar lasów państwowych Nadl. Supraśl.

Z tą samą datą 1 kwietnia 1954 r. pomniejszono obszar gmin na korzyść miasta Białegostku. Z gminy Bacieczki odeszły gromady: Bacieczki, Bacieczki Kolonia i Korycin, część gruntów gromady Klepacze, część gruntów gromady Krupniki, część gruntów gromady Fasty, część gruntów gromady Zawady, obszar lasów państwowych uroczyska Ignatki w nadl. Dojlidy o pow. 56,91 ha. Z gminy Dojlidy część gruntów gromady Zaścianki oraz oddziały lasów państwowych Nadl. Dojlidy o pow. 695,74 ha. Do Białegostku włączono też miasto Starosielce²⁶.

Z dniem 1 kwietnia 1954 r. utworzono powiat w Mońkach, do którego z powiatu białostockiego odeszły miasta Goniądz i Knyszyn oraz gminy: Goniądz, Jaświły, Krypno, Trzianne i Kalinówka bez miejscowości Lacka Buda kolonia, którą włączono do gminy Czarna Wieś w powiecie białostockim; ponadto z gminy Obrubniki przeniesiono do gminy Kalinówka w powiecie monieckim gromady Nowiny Kasjerskie i Nowiny Zdroje²⁷.

2. Podział powiatu na gromady

W dniu 25 września 1954 r. rząd wydał ustawę o reformie podziału administracyjnego wsi i o powołaniu gromadzkich rad narodowych. Rząd uczynił to w celu „włączenia coraz szerszych rzesz pracujących do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi; sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności; dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerszych mas pracujących wsi”. W miejsce dotychczasowych gmin i gromad utworzono nowe gromady, jako jednostki podziału administracyjnego wsi. W skład gromady wchodziły wsie położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązanych komunikacyjne oraz posiadające wspólne urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne. Liczba mieszkańców nowej gromady miała wynosić od jednego do trzech tysięcy, odległość do siedziby gromadzkiej rady narodowej najwyżej trzy kilometry, powierzchnia od 15 do 50 km.²⁸

Dnia 4 października 1954 r. Wojewódzka Rada Narodowa w Białymstoku dokonała podziału administracyjnego na nowe gromady, które składały się z dotychczasowych gromad, mianowicie:

1. Horodniany z dotychczasowych gromad: Horodniany, Hryniewiczze, Ignatki, Księżyno, Kleosin i Klepacze oraz obszar lasów państwowych Nadl. Dojlidy o pow. 413,62 ha z gminy Bacieczki.

²⁵ Dz. Urz. WRN 1953 nr 2 poz. 10.

²⁶ Dz. Ust. 1954 nr 6 poz. 15. Dz. Urz. WRN 1954 nr 2, s. 2.

²⁷ Dz. Ust. 1954 nr 6 poz. 15.

²⁸ Dz. Ust. 1954 nr 43 poz. 191; M. Bartniczak, *Podziały administracyjne w powiecie Ostrów Mazowiecka*, W: *Ostrów Mazowiecka. Z dziejów miasta i powiatu*, Warszawa 1975, s. 287.

2. Konowały: Konowały, Izbiszczce, Kruszewo, Pańki i Śliwno z gminy Barszczewo.
3. Trypucie: Barszczówka, Markowszczyzna, Mińce, Niecki, Niewodnica Korycka, Niewodnica Kościelna, Tołcze, Trypucie i Zalesiany z gminy Barszczewo.
4. Czarna Wieś: Buksztel, Czarna Wieś i Machnacz, miejscowość Brzozowy Mostek z gromady Ruda Rzeczka, miejscowość Czumazówna z gromady Jałówka, miejscowość Ponura kol. z gromady Złota Wieś oraz obszar Nadl. Czarna Wieś z wyłączeniem oddziałów 208-211 i obszar Nadl. Złota Wieś z wyłączeniem oddziałów 186-192 z gminy Czarna Wieś.
5. Ogrodniczki: Ciasne, Karakule, Nowodworce i Ogrodniczki z gminy Dojlidy.
6. Gródek: Bielewiczce, Gródek, Miesleszki Kolonia, Miesleszki Wieś, Straszewo i Zarzeczany z gminy Gródek.
7. Mostowlany: Dublany, Mostowlany Kolonia, Mostowlany Wieś, Świsłoczany i Zielonka z gminy Gródek.
8. Zubki: Narejki, Skroblaki, Werobie, Zubki i Zubry oraz obszar Nadl. Waliły o pow. 1889,00 ha z gminy Gródek.
9. Biele: Biele, Klewinowo i Złotniki z gminy Juchnowiec.
10. Lewickie: Bronczany, Hermanówka, Koplany, Lewickie Kolonia, Lewickie Wieś, Niewodnica Nargilewska, Niewodnica Nargilewska Kolonia oraz obszar Nadl. Dojlidy o pow. 99,45 ha z gminy Juchnowiec.
11. Juchnowiec Dolny: Janowicze, Juchnowiec Dolny, Juchnowiec Kościelny, Hołówki Nowe, Rumejki, Szerenosy i Wólka z gminy Juchnowiec.
12. Turośl Kościelna: Iwanówka, Juraszki, Lubejki, Pomigacze i Turośl Kościelna z gminy Juchnowiec.
13. Uhowo: gromady Uhowo z gminy Juchnowiec.
14. Juszkowy Gród: Barszczewo, Ciwoniuki, Juszkowy Gród, Kuchmy, Odnoga, Suszcza oraz obszar Nadl. Hieronimowo o pow. 3400,06 ha z gminy Michałowo.
15. Rudnia: Bachura, Bołtryki i Tanica z gminy Michałowo.
16. Pogorzałki: Borsukówka, Kobuzie, Nowosiołki, Pogorzałki i Rybaki z gminy Obrubniki.
17. Dobrzyniówka: Dobrzyniówka, Folwarki Małe i Rafałówka z gminy Zabłudów.
18. Folwarki Tylwickie: Folwarki Tylwickie, Folwarki Wielkie, Kołpaki i Małynka z gminy Zabłudów.
19. Gneciuki: Aleksicze, Gneciuki, Ochrzemowicze, Olszanka, Sieški, Zabłudów Kolonia, Żywkowo oraz obszar Nadl. Żednia o pow. 94,64 ha z gminy Zabłudów.
20. Kamionka: Bobrowa, Kamionka, Ploska, Rudnica, Tatarowce, Zacisze, Zajezieryze oraz obszar Nadl. Żednia o pow. 2727,02 ha z gminy Zabłudów.
21. Koźliki: Koźliki, Krynickie, Laszki, Miniewiczze, Ostrówki i Solniki z gminy Zabłudów.
22. Żuki: Kowalowce, Kudrycze, Nowosady, Pasynki i Żuki z gminy Zabłudów.
23. Dorożki: Bogdanki, Czerewki, Dorożki, Pańki, Tryczówka, Zajączki i Zaleskie z gminy Zawyki.
24. Rynki: Chodory, Czaczki Małe, Czaczki Wielkie, Dołki, Kowale, Rynki, Średzińskie i Zimnochy z gminy Zawyki.
25. Zawyki: Doktorce, Zawyki i Zawyki Ferma z gminy Zawyki.
26. Grabówka: Bagnówka, Grabówka, Sobolewo, Sowlany i obszar Nadl. Dojlidy obejmujący oddziały 5-9, 14-17, 22, 23, 28-30, 35-39, 44-48, 53, 54, 59, 60, 63, 64, 67, 68, 78-80 z gminy Dojlidy oraz obszar Nadl. Dojlidy oddziały 1-4, 10-13, 18-21, 24-27, 31-34, 40-43, 49-52, 55-58, 61, 62, 65, 66 z gminy Zabłudów.
27. Koziniec: Obrubniki, Chraboły, Kopisk, Koziniec, Krynice, Kulikówka, Ponikła, Szaciły i obszar Nadl. Knyszyn o pow. 1296,70 ha i Nadl. Katrynka o pow. 3021,79 ha z gminy Obrubniki oraz obszar Nadl. Katrynka o pow. 602,63 ha z gminy Krypno w powiecie monieckim.

28. Czarna Wieś Kościelna: Czarna Wieś Kościelna, Karmisko, Klimki, Kosmaty Borek, Ogóły, Oleszkowo, Wólka Ratowiecka, miejscowości Krzyżyk i Złotoria z gromady Ruda Rzczałka, miejscowości Horodnianka, Małogruska, i Złota Wieś z gromady Złota Wieś, obszar Nadl. Knyszyn o pow. 1698,58 ha, obszar Nadl. Czarna Wieś oddziały 208-211, obszar Nadl. Złota Wieś oddziały 186-192 z gminy Czarna Wieś oraz obszar Nadl. Knyszyn o pow. 117,23 ha z gminy Obrubniki i obszar Nadl. Knyszyn o pow. 1876,00 ha z gminy Kalinówka w powiecie monieckim.

29. Fasty: Fasty, Łyski i Zawady z gminy Bacieczki oraz Dzikie, Jeroniki, Żółtki i obszar Nadl. Dojlidy o pow. 32,10 ha z gminy Barszczewo.

30. Królowy Most: Kołodno, Królowy Most, Przechody, Sofipol, obszar Nadl. Żednia oddziały 1-8, 10-12, 26-28, 43, 44 i obszar Nadl. Zajma oddziały 26-41, 60, 70, 71, 80, 81, 92 z gminy Gródek, gromady Cieliczanka i Zasady z gminy Dojlidy, gromady Zajma oraz obszar Nadl. Żednia oddziały 13, 29-31, 45-48, 70 i obszar Nadl. Zajma oddziały 1-25, 42-59, 61-69, 72-79, 82-91, 93-114 z gminy Zabłudów.

31. Jałówka: Jałówka, Kondratki, Nowosady, Zaleszany i obszar Nadl. Hieronimowo o pow. 152,88 ha z gminy Michałowo oraz gromady Gonczary i Kituryki z gminy Gródek.

32. Nowa Wola: Hieronimowo, Lewsze, Nowa Wola, Planta i obszar Nadl. Hieronimowo o pow. 1318,53 ha z gminy Michałowo oraz gromada Tokarowszczyzna z gminy Zabłudów.

33. Topolany: Hoźna, Potoka, Topolany, Tylwica i obszar Nadl. Żednia o pow. 44, 69 ha z gminy Zabłudów oraz gromada Mościska z gminy Michałowo.

34. Simuny: Baranki, Rostoly i Simuny z gminy Zawyki oraz Hołówki Stare z gminy Juchnowiec.

35. Bobrowniki: Bobrowniki i Gobiaty z gminy Gródek oraz Chomontowce, Jaryłówka i Łużany z gminy Krynki w powiecie sokólskim.

36. Załuki: Nowosiółki, Pieszczaniki i Załuki z gminy Gródek oraz Radunin z gminy Szudziałowo w powiecie sokólskim.

37. Turośl Dolna: Bojary, Dobrowoda i Turośl Dolna z gminy Juchnowiec oraz Borowskie Gziki, Borowskie Michały, Borowskie Olki i Borowskie Żaki z gminy Zawyki.

38. Zwierki: Łubniki, Protasy, Zagruszany i Zwierki oraz miejscowość Skrybiczne z gromady Skrybiczne i obszar Nadl. Dojlidy o pow. 147,02 ha z gminy Zabłudów.

39. Szymki: Budy, Ciesówka, Leonowicze, Łupianka Stara, Szymki oraz miejscowość Łuplanka Nowa i Romanowo z gromady Romanowo i obszar Nadl. Hieronimowo o pow. 1210,14 ha z gminy Michałowo.

40. Waliły Stacja: Grzybowce, Józefowo, Słuczanka, Waliły Stacja, Waliły Wieś, miejscowość Dzierniakowo z gromady Dzierniakowo i obszar Nadl. Żednia o pow. 1063,17 ha z gminy Gródek oraz gromada Królówce Stojio i obszar lasów państwowych Nadl. Waliły o pow. 5170,86 ha z gminy Szudziałowo w powiecie sokólskim.

41. Nowe Aleksandrowo: Bohdan, Letniki, Nowe Aleksandrowo, Podleńce i miejscowość Ogrodniki z gromady Dobrzniewo Kościelne z gminy Obrubniki oraz gromady Dobrzniewo Fabryczne i Leńce z gminy Bacieczki.

42. Jurowce: Wólka Poduchowna i obszar Nadl. Katrynka o pow. 897,49 ha z gminy Czarna Wieś, gromady Jurowce i Usowicze i obszar Nadl. Dojlidy o pow. 290,64 ha z gminy Bacieczki, gromady Katrynka, Rybnik i obszar Nadl. Katrynka o pow. 3481,59 ha z gminy Obrubniki oraz miejscowości Sochonie, Woroszyły i Wólka, obszar Nadl. Katrynki o pow. 35,96 ha obejmujący oddział 1-b z miasta Wasilków.

43. Barszczewo: Barszczewo, Czaplino, Ogrodniki, Sienkiewiczze, miejscowość Zaczeralany kolonie z gromady Zaczeralany i miejscowość Gajowniki kolonie z gromady Gajowniki z gminy Barszczewo oraz gromady Krupniki i Porosły z gminy Bacieczki.

44. Dobrzniewo Duże: Dobrzniewo Duże, Gniła i Jaworówka oraz miejscowości Dobrzniewo Kościelne i Krzywa z gromady Dobrzniewo Kościelne z gminy Obrubniki.

45. Olmonty: Olmonty i Stanisławowo, miejscowości Dojlidy kolonia z wyłączeniem parcel nr 216-258, 262-268, 271-273, 339-370 i Dojlidy Górne z gromady Dojlidy i obszar

Nadl. Dojlidy o pow. 45,93 ha z gminy Dojlidy oraz gromada Solniczki z gminy Zabłudów.

46. Rogowo: Kościuszki, Rogowo i Rogowo Kolonia z gminy Barszczewo oraz miejscowości Rogowo maj., Rogówek i Ruszczany z miasta Choroszcz.

47. Studzianki: Studzianki i miejscowości Jałówka, Ożynnik, Sadowy Stok i Zapieczki z gromady Jałówka z gminy Czarna Wieś oraz miejscowość Dąbrówka z miasta Wasilków.

48. Zawady: Baciuty, Baciuty Kolonia, Topielec, Topielec Kolonia i Zawady, miejscowość Gajowniki wieś i Zacerlany wieś z gromad Gajowniki i Zacerlany oraz obszar Nadl. Dojlidy o pow. 329,67 ha z gminy Barszczewo.

49. Kuriany: Henryków i Kuriany, część obszaru miejscowości Dojlidy kolonia parcele nr 216-222, 255-258, 262-268, 271-273, 339-370 z gromady Dojlidy Górne z gminy Dojlidy oraz gromada Halickie i miejscowość Bogdaniec maj. z gromady Skrybicz z gminy Zabłudów.

50. Wiejki: Wiejki i obszar Nadl. Waliby o pow. 1628,64 ha z gminy Gródek oraz gromada Podozierany i miejscowość Łuplanka Nowa z gromady Romanowo z gminy Michałowo.

51. Michałowo: Kazimierowo, Kobylanka, Krynica, Michałowo, Oziabły, Pieńki, Sokole i obszar Nadl. Żednia oddziały 58, 62, 65, 66, 77, 78, 80 z gminy Michałowo, miejscowość Kopce z gromady Dzierniakowo i obszar Nadl. Żednia oddziały 52-57, 59, 61, 63, 64 z gminy Gródek oraz obszar Nadl. Żednia oddziały 67, 68, 81-83, 93, 100 z gminy Zabłudów.

W tych podziałach na nowe gromady często przekraczano obszary dawnych gmin powiatu białostockiego, a także obszary powiatów. W powiecie białostockim do gromad Bobrowniki, Waliby Stacja i Załuki przyłączono miejscowości z powiatu sokólskiego, a do gromad Czarna Wieś i Kozińce miejscowości z powiatu monieckiego. Natomiast z powiatu białostockiego odeszły: do powiatu bielskiego, gromady Ryboły: dawna gromada Rzepniki z gminy Zawyki; do powiatu monieckiego, gromady Grądy, obszar lasów państwowych Nadl. Knyszyn o pow. 1356,97 ha oddziały 29-33, 47-53, 72-75, 96-98, 119-122 z gminy Obrubniki; do powiatu sokólskiego, gromady Rozedranka Stara, dawna gromada Polanki z gminy Czarna Wieś²⁹.

W miesiąc po dokonaniu podziałów powiatu białostockiego na gromady, 13 listopada 1954 r. powiat białostocki na rzecz nowoutworzonego powiatu łąpskiego utracił miasto Suraż i nowe gromady: Horodniany, Rynki, Trypucie, Turośl Dolna, Turośl Kościelna, Uhowo, Zawady, Zawyki³⁰. Już jednak od 1 stycznia 1956 r. gromada Horodniany powróciła do powiatu białostockiego³¹. W dalszych rozważaniach zostaną pominięte obszary włączone do powiatu łąpskiego.

Od 1 stycznia 1956 r. Czarna Wieś stała się osiedlem, a od 7 lipca 1962 r. miastem, przyczym zmieniono nazwę Czarna Wieś na Czarna Białostocka. Od 1 stycznia 1957 r. przeniesiono z gromady Szymki do gromady Wiejki wieś Romanowo. Rozporządzeniem Rady Ministrów z 29 listopada 1957 r. z powiatu wysokomazowieckiego do powiatu białostockiego włączono gromady: Jeżewo, Łopuchowo, Rzędziany, Tykocin i Złotorię. Od 1 stycznia 1958 r. zniesiono gromadę Rudnia a obszar jej włączono do gromady Juszkowy Gród³². Te drobne zmiany były zapowiedzią większych, i to w całej Polsce. W 1956 r. we wstępie do oficjalnego opracowania podano, iż dokonana przez dwa lata reforma podziału administracyjnego wsi odpowiadała potrzebom gospodarczym i społecznym.

²⁹ Dz. Urz. WRN 1954 nr 10 poz. 49.

³⁰ Dz. Ust. 1954 nr 49 poz. 232.

³¹ Dz. Urz. WRN 1955 nr 44 poz. 290.

³² Dz. Urz. WRN 1957 nr 1 poz. 1; 1957 nr 4 poz. 12. Dz. Ust. 1955 nr 45 poz. 299; 1957 nr 59 poz. 309; 1962 nr 41 poz. 188.

cznym kraju. Na miejsce 3000 gmin powstało 8759 gromad i 87 osiedli. W 1954 r. utworzono 19 nowych powiatów, w rok potem 26 nowych powiatów. W 1960 r. w podobnym oficjalnym opracowaniu informowano o zmniejszeniu liczby gromad do 6333, czego domagały się rady narodowe i ludność. Pisano dalej, iż zniesienie około 2400 gromad spowodowane zostało troską o umocnienie gromady i stworzenie silniejszej oddolnej jednostki administracyjnej z należytyim zapleczem gospodarczym. Z dniem 1 stycznia 1962 r. zniesiono dalszych 1086 gromad, zwiększając tym samym pozostałe gromady do średniej 2910 mieszkańców oraz 56,3km² powierzchni. Z dniem 1 stycznia 1969 r. „realizując zadania związane z dalszym umocnieniem rad narodowych” zniesiono 560 gromad, pozostawiając w kraju 4672 gromady³³. W całym województwie białostockim w latach 1957-1959 zmniejszono ilość gromad z 550 do 346. W kwietniu 1960 r. na zebraniu Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku stwierdzono, iż „jedną z podstawowych cech podziału administracyjnego powinna być stałość. Daje ona podstawę do stabilizacji władzy terenowej, do realności podejmowanych zamierzeń gospodarczych i społecznych, do rzetelności wykonywania przez rady narodowe i ich organy poruczonych zadań”³⁴.

Opinia ta mogła być wynikiem skutków niedawno zaistniałych zmian w powiecie białostockim. Z dniem 31 grudnia 1959 r. z gromady Nowa Wola do gromady Juszkowy Gród przeniesiono wieś Planty; z gromady Dobrzyniewo Duże przeniesiono do gromady Kozińce wieś Gniła oraz do gromady Pogorzalki wieś Jaworówka; z gromady Zwierki do gromady Kuriany przeniesiono wieś Skrybiczne oraz obszar lasów państwowych Nadl. Dojłidy o pow. 147 ha; siedzibę GRN Dorożki przeniesiono ze wsi Dorożki do wsi Bogdanki a nazwę gromady Dorożki zmieniono na Bogdanki; siedzibę GRN Dobrzyniówka przeniesiono ze wsi Dobrzyniówka do wsi Rafałówka a nazwę gromady Dobrzyniówka zmieniono na Rafałówka. Z tą samą datą 31 grudnia 1959 r. zniesiono gromady:

1. Biele, włączając wsie Biele i Klewinowo oraz kolonię Nowe Klewinowo do gromady Juchnowiec Dolny, a wieś Złotniki do gromady Bogdanki.
2. Załuki, włączając wsie Nowosiółki, Pieszczaniki, Podzałuki i Załuki do gromady Królowy Most, a wieś Radunin do gromady Waliły Stacja.
3. Bobrowniki, włączając jej obszar do gromady Zubki.
4. Mostowlany, włączając wsie Mostowlany, Świsłoczany i kolonię Zielonka (Zielona) do gromady Zubki, a wieś Dublany i kolonię Mostowlany Kolonia do gromady Jałówka.
5. Nowa Wola, włączając jej obszar do gromady Michałowo.
6. Kamionka, włączając jej obszar do gromady Rafałówka.
7. Rogowo, włączając wsie Kościuki, Rogówek, i Ruszczany do gromady Barszczewo, a wieś Rogowo, PGR Rogowo i kolonię Rogowo Kolonia do gromady Konowały.
8. Łopuchowo, włączając wieś Łopuchowo do gromady Jezewo, a wsie Hermany, Kiermusy, Niciecie i Sierki oraz obszar lasów państwowych Nadl. Trzciannie oddziały 159, 160-173 do gromady Tykocin.
9. Saniki, włączając jej obszar do gromady Tykocin.
10. Simuny, włączając wsie Baranki i Rostoły do gromady Bogdanki, a wsie Hołówki Stare (Hołówki Duże) i Simuny do gromady Juchnowiec Dolny.
11. Wiejki, włączając wsie Podozierany i Wiejki oraz obszar lasów państwowych Nadl. Waliły o pow. 1628,64 ha do gromady Gródek, a wieś Romaniowo i kolonię Łuplanka Nowa Kolonia do gromady Szymki.

³³ Podział administracyjny PRL, Warszawa 1956, s. 1. Podział administracyjny PRL, Warszawa 1960, s. 11. Podział administracyjny PRL, Warszawa 1965, s. 1. Podział administracyjny PRL, Warszawa 1969, s. 1.

³⁴ Archiwum Państw. w Łomży. Prezydium PRN i Urząd Powiatowy, sygn. 139 k. 1 n.

12. Topolany, włączając wsie Hoźna, Potoka, Topolany i Tylwica oraz kolonie Folwark-Tylwica, Krukowszczyzna i Wierch-Topolany, przysiółki Kokotowo i Zatopolany, obszar lasów państwowych Nadl. Żednia o pow. 44,60 ha do gromady Folwarki Tylwickie a wieś Mościska do gromady Michałowo.

13. Lewickie, włączając jej obszar do gromady Juchnowiec Dolny.

14. Gneciuki, Koźliki, Zwierki i Żuki, tworząc z ich obszarów gromadę Zabłudów.

15. Kuriany i Olmonty, tworząc z ich obszarów gromadę Dojlidy Górne.

16. Dobrzyniewo Duże i Nowe Aleksandrowo, tworząc z ich obszarów gromadę Dobrzyniewo Kościelne³⁵. W podziałach tych nie przekroczono granic powiatu białostockiego.

Od 31 grudnia 1961 r. z gromady Dojlidy Górne do gromady Grabówka przeniesiono wieś Henryków, a z gromady Czarna Wieś Kościelna do gromady Studzianki kolonie Horodnianka i Małogruszka oraz obszar lasów państwowych Nadl. Złota Wieś oddziały 186-192. Z tą samą datą zniesiono gromady:

1. Pogorzałki, włączając wsie Borsukowizna, Kobuzie, Nowosiółki, Pogorzałki i Rybaki oraz przysiółek Dziarnowizna do gromady Kozinie, a wieś Jaworówkę do gromady Dobrzyniewo Kościelne.

2. Rzędziany, włączając wsie Babino, Rzędziany i Sawino oraz kolonię Rzędziany do gromady Złotoria, a wieś Radule do gromady Jezewo.

3. Jurowce i Studzianki, tworząc z ich obszarów gromadę Wasilków.

Z dniem 1 stycznia 1969 r. zniesiono gromady:

1. Fasty, włączając wsie Dzikie, Fasty i Zawady do gromady Dobrzyniewo Kościelne, wsie Jeroniki i Łyski do gromady Barszczewo, wieś Żółtki do gromady Złotoria.

2. Wality-Stacja, włączając jej obszar do gromady Gródek.

Z dniem 1 stycznia 1972 r. zniesiono gromady:

1. Dojlidy Górne i Grabówka, tworząc z ich obszarów gromadę Zaścianki.

2. Folwarki Tylwickie, włączając wsie Hoźna, Krukowszczyzna, Potoka, Topolany i Tylwica do gromady Michałowo, wsie Folwarki Tylwickie, Folwarki Wielkie, Kołpaki i Małynka do gromady Zabłudów.

3. Jałówka, włączając wsie Gonczary, Jałówka, Kituryki, Kondratki, Nowosady, Zaleszany oraz Brzezina do gromady Szymki.

4. Ogrodniczki, włączając jej obszar do gromady Wasilków³⁶.

Od 1 stycznia 1972 r. z gromady Ogrodniczki włączono do miasta Supraśl przysiółek Krasne; z gromady Wasilków do miasta Supraśl wieś Jałówka, kolonie Dubowik i Sadowy Stok oraz obszar lasów państwowych Borsukowizna o pow. 14,73 ha, z gromady Zabłudów do miasta Zabłudów teren parku kolonii Zabłudów o pow. 5,56 ha. Także od 1 stycznia 1972 r. z gromady Juskowy Gród przeniesiono do gromady Michałowo obszar lasów państwowych Nadl. Hieronimowo oddziały 146-149; z gromady Michałowo do gromady Rafałówka obszar lasów państwowych Nadl. Żednia oddziały 218-220, 223, 224; z gromady Rafałówka do gromady Michałowo obszar lasów państwowych Nadl. Żednia oddziały 204-207; z gromady Wasilków do gromady Czarna Wieś Kościelna kolonię Ożynniki.

W dotychczasowych podziałach gromad nie przekroczono granic powiatu białostockiego. Dopiero od 1 stycznia 1972 r. z powiatu sokólskiego, gromady Górka włączono do gromady Zubki w powiecie białostockim grunty Państwowego Funduszu Ziemi o pow. 456,51 ha ze wsi Sanniki; z gromady Sokółka do gromady Królowy Most wieś Borki. Następnie od 1 stycznia 1973 r. z powiatu bielskiego przyłączono obszary wsi: Cieluszki, Dawidowicze, Kaniuki, Pawły, Ryboły, Rzepniki i Wojszki; z powiatu łapskiego obszary wsi: Gajowniki, Mińce, Niewodnica Korycka i Zacerlany; z powiatu monieckiego

³⁵ Dz. Urz. WRN 1959 nr 9 poz. 57, 58.

³⁶ Dz. Urz. WRN 1961 nr 13 poz. 193, 194; 1969 nr 8 poz. 64; 1971 nr 18 poz. 232, 233.

obszary wsi: Kiślaki, Krasny, Łaziuki, Łazy Duże, Łazy Małe, Piaski, Słomianka, Tatary i Żuki oraz obszar lasu państwowego Nadl. Trzcienne oddziały 111-186; z powiatu sokólskiego obszary wsi: Brzozówka Koronna, Brzozówka Strzelecka, Brzozówka Ziemiańska, Jezierzysk, Łażnie i Sokołda wraz z miejscowościami Łapczyn, Niemczyn, Ośrodek, Surazkowo, Woronicze i Zamczysk.

Z tą samą datą 1 stycznia 1973 r. z powiatu białostockiego włączono do miasta Białegostoku: obszar wsi Bagnówka, tereny Zakładów Silikatowych o pow. 108,75 ha, obszar lasów państwowych o nazwie „uroczysko Antoniuk” o pow. 272,06 ha, obszar lasów dojlidzkich o pow. 101,00 ha i teren cmentarza prawosławnego „Dojlidy” o pow. 18,64 ha. Również od 1 stycznia 1973 r. z miasta Supraśl wyłączono obszar lasów państwowych o pow. 7264 ha³⁷.

3. Czas funkcjonowania samych gmin

Z dniem 1 stycznia 1973 r., na mocy ustawy z 29 listopada 1972 r. zniesiono dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady i osiedla, a utworzono gminy „jako podstawowe jednostki podziałów administracyjno-gospodarczych na terenach wiejskich, stwarzające ze względu na swe rozmiary, potencjał gospodarczy i urządzenia odpowiednie warunki do kierowania rozwojem gospodarczym i społeczno-kulturalnym oraz dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców”³⁸.

Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z 9 grudnia 1972 r. w powiecie białostockim ustanowiono następujące gminy, a w nich sołectwa obejmujące jedną lub więcej miejscowości.

1. Gmina Choroszcz z obszarami sołectw: Babino, Barszczewo, Czaplino, Czaplino-Kolonia, Dzikie, Dzikie kolonia, Gajowniki, Gajowniki kolonia, Izbiszczce, Jeroniki, Klepacze, Konowały, Kościuki, Krupniki, Kruszewo, Łyski, Mińce, Ogrodniki, Oliszki, Pańki, Porosły, Rogowo, Rogowo majątek, Rogówek, Ruszczany, Sienkiewiczze, Turczyn, Zaczerlany, Zaczerlany kolonia, Złotoria, Żółtki; obszar lasów państwowych Nadl. Dojlidy — uroczysko Turczyn o pow. 224,25 ha.

2. Gmina Czarna Białostocka: Brzozówka Koronna, Brzozówka Strzelecka kolonia, Brzozówka Ziemiańska, Chmielnik, Czarna Wieś Kościelna, Dworzysk, Jezierzysk, Karczmisko, Klimki, Kosmaty Borek, Krzyżyk, Lacka Buda, Łapczyn, Machnacz, Niemczyn, Ogóły, Oleszkowo, Ośrodek kotowiecka, Zamczysk, Złota Wieś, Złotoria.

3. Gmina Dobrzyniewo Kościelne: Borsukówka, Chraboły, Dobrzyniewo Duże, Dobrzyniewo Kościelne, Fasty, Gniła, Jaworówka, Kobuzie, Kopisk, Kozińce, Krynice, Kulikówka, Leńce, Letniki, Nowe Aleksandrowo, Nowosiółki, Obrubniki, Pogorzalki, Ponikła, Rybaki, Szaciły, Zawady.

4. Gmina Gródek: Bielewice, Bobrowniki, Borki, Chomontowce, Downiewo, Dzierniakowo, Gródek, Grzybowce, Gobiaty, Jaryłówka, Józefowo, Kołodno, Królowe Stojło, Łuzany, Mieleszki, Mostowlany, Narejki, Nowosiółki, Pieszczaniki, Piłatowszczyzna, Podozierany, Podzałuki, Przechody, Radunin, Skroblaki, Słuczanka, Sofipol, Straszewo, Świsłoczany, Waliby, Waliby-Stacja, Wiejki, Wierobie, Załuki, Zarzeczany, Zasady, Zielona, Zubki, Zubry.

5. Gmina Juchnowiec Dolny: Baranki, Biele, Bogdanki, Bronczany, Czerewki, Dorożki, Hermanówka, Janowice, Janowice kolonia, Juchnowiec Dolny, Juchnowiec Kościelny, Klewinowo, Koplany, Koplany-Folwark, Lewickie, Lewickie kolonia, Małe Hołówki, Niewodnica Nargilewska, Niewodnica Nargilewska kolonia, Ogrodniczki, Pańki, Rostoły, Rumejki, Simuny, Stare Hołówki, Szerenosy, Tryczówka, Wojszki, Wólka, Złotniki.

³⁷ Dz. Ust. 1971 nr 32 poz. 291; 1972 nr 32 poz. 296; 1972 nr 50 poz. 324, 325, 327.

³⁸ Dz. Ust. 1972 nr 49 poz. 312.

6. Gmina Michałowo: Barszczewo, Ciwoniuki, Hieronimowo, Hożna, Juszkowy Gród, Kazimierowo, Kobylanka, Krukowszczyzna, Kuchmy, Kuryły, Krynica, Lewsze, Michałowo, Mościska, Nowa Wola, Odnoga, Oziabły, Pieńki, Planty, Potoka, Sokole, Suszcza, Tokarowszczyzna, Topolany, Tylwica, Zajma, Żednia; obszar lasów państwowych Nadl. Żednia o pow. 153,08 ha, obejmujący oddziały 218-220, 223, 224.

7. Gmina Supraśl: Cieliczanka, Karakule, Konne, Krzemienne, Międzyrzecze, Łąźnie, Ogrodniczki, Sokołda, Surążkowo, Woronicze.

8. Gmina Szymki: Bachury, Bagniuki, Bołtryki, Bondary, Budy, Brzezina, Cisówka, Dublany, Garbary, Gonczary, Jałówka, Kituryki, Kondratki, Leonowicze, Mostowlany-Kolonia, Nowosady, Romanowo, Rudnia, Rybaki, Stara Łuplanka, Szymki, Tajnica Dolna, Tajnica Górna, Zaleszany.

9. Gmina Tykocin: Bagenki, Broniszewo, Dobki, Hermany, Janin, Kapice-Lipniki, Kiermusy, Kiślaki, Krosny, Leśniki, Lipniki, Łaziuki, Łazy Duże, Łazy Małe, Łopuchowo, Milewo Leśne, Milewo-Żółtki, Nieciece, Nowe Jezewo, Pajewo, Pętowo, Piasiki, Popowlany, Radule, Rzędziany, Saniki, Sawino, Siekierki, Sierki, Słomianka, Stare Jezewo, Stare Kapice, Stelmachowo, Tatary, Tykocin, Żuki; obszar lasów państwowych Nadl. Trzciannie o pow. 2076 ha obejmujący oddziały 111-186.

10. Gmina Wasilków: Dąbrówki, Horodnianka kolonie, Jurowce, Katryńka, Małogrużka, Nowodworce, Osowicze, Rybniki, Sielachowskie, Sochonie, Studzianki, Woroszyły, Wólka Poduchowna, Wólka-Przedmieście, Zapieczki.

11. Gmina Zabłudów: Aleksicze, Borowiki, Cieluszki, Dawidowicze, Dobrzyniówka, Dobrzyniówka majątek, Folwarki Małe, Folwarki Tylwickie, Gneciuki, Józefowo, Kamionka, Kaniuki, Kołpaki, Kowalowce, Koźliki, Krynickie, Kucharówka, Kudrycze, Laszki, Łubniki, Łukiany, Małynka, Miniewicze, Nowosady, Ochrymowicze, Olszanka, Ostrówki, Pasynki, Pawły, Płoska, Protasy, Rafałówka, Rafałówka majątek, Ryboły, Rzepniki, Sieśki, Solniki, Wielkie Folwarki, Zabłudów kolonia, Zacisze, Zagruszany, Zajezerce, Zwierki, Żuki, Żywkowo; obszar lasów państwowych Nadl. Żednia obejmujące oddziały 204-207 o pow. 95,90 ha.

12. Gmina Zaścianki: Bobrowa, Ciasne, Dojlidy Górne, Grabówka, Halickie, Henrykowo, Horodniani, Hryniewiczze, Ignatki, Izabelin, Kleosin, Księżyno, Księżyno kolonia, Kuriany, Niewodnica Korycka, Olmonty, Rudnica, Skrybicze, Sobolewo, Solniczki, Sowlany, Stanisławowo, Tatarowce, Zagórki, Zaścianki³⁹.

W gminie Wasilków od 15 czerwca 1974 r. nazwę wsi Małogrużka zmieniono na Horodnianka⁴⁰.

Z dniem 1 czerwca 1975 r. powstało nowe województwo białostockie, w skład którego wszedł cały powiat białostocki z podziałem na wyżej wymienione gminy⁴¹. W ustawie z 28 maja 1975 r., z wejściem jej w życie od 1 czerwca pisano: „W celu dostosowania podziału administracyjnego do potrzeb przyspieszonego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, stworzenia warunków bardziej sprawnego zarządzania gospodarką narodową, oraz funkcjonowania organów władzy i administracji państwowej, a także w celu lepszego zaspokojenia rosnących potrzeb społeczeństwa” wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny Państwa na jednostki stopnia podstawowego i stopnia wojewódzkiego. Pierwszymi były: gminy i miasta oraz dzielnice większych miast, drugimi: województwa w liczbie 49, miasto stołeczne Warszawa, miasta Kraków, Łódź i Wrocław⁴².

Od 1 lipca 1976 r. w powiecie białostockim zniesiono dwie gminy: Szymki i Zaścianki. Obszar pierwszej włączono do gminy Michałowo, obszar drugiej do czterech gmin: do

³⁹ Dz. Urz. WRN 1973 nr 1 poz. 1.

⁴⁰ Monitor Polski 1974 nr 22 poz. 130.

⁴¹ Dz. Ust. 1975 nr 17 poz. 92.

⁴² Dz. Ust. 1975 nr 16 poz. 91.

gminy Juchnowiec Dolny obszary sołectw: Horodniany, Hryniewiczze, Ignatki, Izabelin, Kleosin, Księżyno, Księżyno-Kolonia, Olmonty, Solniczki i Stanisławowo, do gminy Supraśl obszary sołectw: Ciasne, Grabówka, Henrykowo, Sobolewo, Sowniany i Zaścianki, do gminy Turośń Kościelna obszar sołectwa Niewodnica Korycka, do gminy Zabłudów obszary sołectw: Bobrowce, Dojlidy Górne, Halickie, Kuriany, Rudnica, Skrybicze, Tatarowce i Zagórki⁴³. W tym podziale przekroczono granice byłego powiatu białostockiego, bowiem gmina Turośń Kościelna do niego nie należała. Do końca 1990 r. nie było znoszenia gmin dawnego powiatu białostockiego, jedynie od 1 lipca 1987 r. — korekty obszaru kilku wsi. Z gminy Korycin włączono do gminy Czarna Białostocka obszar wsi Źdroje o pow. 513,90 ha, z gminy Szudziałowo do gminy Supraśl obszar wsi Kopna Góra o pow. 547,27 ha, z gminy Czarna Białostocka do gminy Wasilków obszar wsi Ożynniki o pow. 7,34 ha⁴⁴.

Drobne zmiany zaistniały też w składzie sołectw. Od 19 lutego 1987 r. w gminie Choroszcz z sołectwa Porosły wydzielono sołectwo Kolonia Porosły, od 7 sierpnia 1989 r. w gminie Juchnowiec Dolny z sołectwa Juchnowiec Dolny wydzielono sołectwo Juchnowiec Kolonia⁴⁵.

Urząd gminny w zasadzie miał swoją siedzibę w miejscowości, od której gmina brała nazwę, ale były wyjątki. W okresie międzywojennym urząd gminy Białostoczek mieścił się na kolonii Bacieczki, gminy Choroszcz — w Barszczewie, gminy Dojlidy — w Zielonej, gminy Dolistowo — w Jaświłach, gminy Kalinówka — w Kalinówce Kościelnej, gminy Zawyki — w Rynkach. Po wojnie urząd gminy Dojlidy umieścił się w Białymstoku, gminy Obrubniki — w Koziańcu, gminy Goniądzu — w Mońkach, gminy Zawyki — w Rynkach, gminy Juchnowiec — w Juchnowcu Dolnym, gminy Kalinówka — w Kalinówce Kościelnej, gminy Krypno — w Krypcie Kościelnym. Po utworzeniu gromad, w 1959 r. tylko gromada Jeżewo miała siedzibę w Jeżewie Starym, w 1969 r. ponadto gromada Wasilków — w mieście Wasilkowie i gromada Zabłudów — w mieście Zabłudowie⁴⁶.

Od 1 lipca 1990 r. wsie Jurowce i Sochonie z gminy Wasilków włączono do miasta i szczegółowo opisano granice Wasilkowa⁴⁶.

II. POWIAT BIAŁOSTOCKI MIEJSKI

Przy omawianiu podziałów administracyjnych powiatu białostockiego wzmiankowano o przyłączaniu do Białegostoku terenów z gmin otaczających miasto. Obecnie przedstawione zostaną dzieje podziałów administracyjnych samego powiatu miejskiego, przy częściowym odwołaniu się do spraw znanych z pierwszej części opracowania.

Historia początkowego okresu istnienia osiedla Białegostoku nie jest dokładnie znana. Istnieją wzmianki, iż w XIV wieku założył je Gedymin, bądź że należało do dóbr Wiesiołowskich (1547-1645). W drugiej połowie XVII wieku właścicielem Białegostoku został Stefan Czarniecki, na początku XVIII wieku — Branicy i w ich posiadaniu miasto

⁴³ Dz. Ust. 1976 nr 23 poz. 142.

⁴⁴ Monitor Polski 1987 nr 9 poz. 87.

⁴⁵ Dz. Urz. WRN 1987 nr 3 poz. 34; 1989 nr 16 poz. 216.

⁴⁶ Biał. Dzień. Woj. 1933 nr 5 poz. 24; nr 12 poz. 55; 1934 nr 16 poz. 70; 1935 nr 4 poz. 27, nr 19 poz. 81; 1937 nr 8 poz. 47, nr 23 poz. 135; 1938 nr 5 poz. 48, nr 19 poz. 144; Dz. Urz. WRN 1951 nr 3 poz. 20; 1952 nr 4 poz. 25; 1953 nr 7 poz. 26; 1955 nr 3 poz. 73; 1956 nr 1 poz. 4; 1959 nr 1 poz. 1, nr 9 poz. 60; 1961 nr 13 poz. 203; 1964 nr 18 poz. 175; 1965 nr 16 poz. 195; 1967 nr 2 poz. 18; 1990 nr 18 poz. 241. Podział administracyjny PRL, Warszawa 1969, s. 12.

pozostawało do 1802 r. Za czasów pruskich było stolicą departamentu, od 1808 do 1842 r. stolicą obwodu białostockiego, od 1919 r. do dzisiaj siedzibą województwa.

Pod koniec XVIII wieku miasto zajmowało 0,8 km², a łącznie z terenami pałacowymi oraz ściśle z miastem złączonymi przedmieściami nie więcej niż 1,3 km². Rozszerzenie granic miasta dokonało się zapewne po 1837 r., w porównaniu z poprzednio zajmowaną powierzchnią nastąpił wzrost prawie pięciokrotny. W 1877 r. miasto zwiększyło się do około 10 km², w okresie I wojny światowej do 27 km², w 1919 r. do 41 km², w 1950 r. do 49 km², w 1954 r. do 71 km², w 1990 r. miało 90 km² ⁴⁷.

W dekrete rządowym z 4 lutego 1919 r. o tymczasowej ordynacji powiatowej dla obszarów Polski byłego zaboru rosyjskiego podano, iż miasta liczące ponad 25 tys. mieszkańców stanowiły samodzielne powiaty miejskie⁴⁸. Białystok chociaż wówczas liczył ponad 70 tys. mieszkańców, był jedynie wydzielony z powiatowego związku samorządowego, natomiast w zakresie administracji państwowej podlegał staroście powiatowemu na równi z gminami wiejskimi⁴⁹. Dopiero 19 marca 1928 r. Rada Ministrów utworzyła odrębny powiat miejski (grodzki), a faktyczne uruchomienie starostwa grodzkiego w Białymstoku nastąpiło 23 stycznia 1930 r. ⁵⁰

Obecnie przedstawiony zostanie rozwój terytorialny i podziały miasta, poczynając od 1919 r. Dnia 10 maja tego roku Komisarz Generalny, Osmałowski podpisał w Warszawie rozporządzenie o włączeniu do Białegostoku części gmin Białostoczańska i Dojlidy. Rozszerzone miasto miało następujące granice:

„Od punktu przecięcia szosy Zambrów — Białystok z koleją Brześć — Grajewo biegnie granica wzdłuż tejże kolei w kierunku północnym do punktu skrzyżowania się kolei Brzeskiej z Warszawską, dalej wzdłuż kolei Warszawskiej do punktu skrzyżowania się tej kolei z szosą Baranowicką, stąd wzdłuż szosy Jeżewskiej do punktu skrzyżowania się tej szosy z polną drogą prowadzącą do fabryki Flakierta, dalej biegnie granica wzdłuż polnej drogi prowadzącej do fabryki Flakierta, aż do drewnianego mostu na rzece Białej, stąd korytem rzeki Białej do punktu skrzyżowania się rzeki Białej z brukowaną drogą prowadzącą z osady Antoniuk do wsi Bacieczki. Od ostatnio wymienionego punktu biegnie granica w kierunku południowo-wschodnim wzdłuż brukowanej drogi Antoniuk — Bacieczki, aż do punktu skrzyżowania się tej drogi z wiosennym ściekiem wód, stąd skręca w kierunku północno-wschodnim biegnąc łożyskiem tego ścieku wód do kamiennego mostu na szosie Knyszyńskiej, dalej wzdłuż szosy Knyszyńskiej w kierunku wschodnim do punktu skrzyżowania się tej szosy z koleją Warszawską. W dalszym ciągu granica biegnie od ostatnio wymienionego linią prostą punktu na wschód, kierując się środkiem jeziora „Bagnówka”, nie włączając jednak jeziora w obszar miasta, i dobiega w tym kierunku do punktu leżącego w odległości 200 metrów na wschód od szosy Supraślańskiej. Stąd biegnie granica linią prostą w kierunku południowo-wschodnim, aż do przejazdu na szosie Knyszyn — Zielona, położonego w odległości 12 sażeni na wschód od żelaznego słupa wiorstowego na tej szosie ze znakiem 3-10. Dalej granica biegnie wzdłuż szosy Knyszyn — Zielona do punktu leżącego w odległości 51,5 sażeni na wschód od żelaznego słupa wiorstowego na tej drodze ze znakiem 2-11. Stąd biegnie linią prostą na południe do punktu skrzyżowania się szosy Białystok — Zielona z koleją poleską, dalej linią prostą w kierunku południowym do wylotu leśnej dróżki przy szosie Baranowickiej i tą dróżką dochodzi do szosy Zabłudowskiej. Stąd biegnie granica wzdłuż

⁴⁷ W. Kusiński, *Przemiany funkcji Białegostoku w przeszłości*, „Rocznik Białostocki” 1966, t. VI, s. 268 n. Tenże, *Rozwój przestrzenny miasta Białegostoku*, „Studia i materiały do dziejów miasta Białegostoku” 1968, t. I, s. 35 n.

⁴⁸ Dz. Ust. 1919 nr 13 poz. 141.

⁴⁹ Dz. Urz. Woj. Biał. 1926 nr 2 s. 2.

⁵⁰ Dz. Ust. 1928 nr 45 poz. 426. Biał. Dzień. Woj. 1930 nr 2 poz. 14.

szosy Zabłudowskiej do punktu znajdującego się w odległości 52 sażeni w kierunku północno-zachodnim od słupa wiorstowego na tej szosie ze znakiem 12-3, dalej biegnie w kierunku południowym brzegiem lasu należącego do majątku Dojlidy i dalej w tym samym kierunku, aż dobiega do drogi międzypolnej prowadzącej do folwarku Dojlidy. Następnie biegnie granica drogą międzypolną na zachód do wylotu tej drogi na szosowy gościniec prowadzący do Bielska, dalej polną drogą prowadzącą do folwarku Dojlidy, okalając wszystkie budynki tego folwarku, dochodzi do polnej drogi prowadzącej do szosy Zambrów — Białystok, dalej biegnie tą polną drogą aż do szosy Zambrów — Białystok i skręca wzdłuż tej szosy w kierunku południowo-zachodnim, aż dobiega do kolei Brzeskiej⁵¹.

W 1933 r. miasto przejęło na swoją własność grunty państwowe położone w granicach Białegostoku na kolonii „Marczuk”, nieodpłatnie o pow. 12495 m kwadr. i w ramach kupna o pow. 20686 m kwadr.⁵² W. Kusiński twierdzi, iż w 1950 r. „w wyniku przyłączenia niewielkich obszarów w południowo-zachodniej, południowej i wschodniej części miasta jego obszar został powiększony do 49 km kwadr⁵³. Autor ten nie udokumentował swego zdania. Zmiana granic miast była ogłaszana w Dzienniku Ustaw i w Dziennikach Wojewódzkich. Jednak w tych oficjalnych wydawnictwach nie wspomniano o przyłączeniu obszarów do miasta Białegostoku.

Od 1 kwietnia 1954 r. do powiatu grodzkiego białostockiego włączono: z gminy Bacieczki gromady: Bacieczki, Bacieczki Kolonia i Korycin; wschodnią część gruntów gromady Klepacze obejmującą parcele 109-178, 180-246, 251-254, 271-278, 294-325, 346, 347, 349, 350; wschodnią część gruntów gromady Krupniki obejmującą parcele 11, 13, 15, 40, 41, 67, 78-89, 98-103, 109; wschodnią część gruntów gromady Fasty obejmującą parcele 194, 195, 200, 201, 265; część gruntów gromady Zawady obejmującą parcele 134-180, 218-223; obszar lasów państwowych uroczyska Ignatki z Nadl. Dojlidy stanowiący oddział 96 o pow. 59,61 ha. Z gminy Dojlidy część gruntów gromady Zaścianki obejmującą parcele 105-125 oraz oddziały lasów państwowych Nadl. Dojlidy 86-95 i 97-101 o pow. 695,74 ha. Ponadto miasto Starosielce⁵⁴.

Od 1 lipca 1973 r. włączono do miasta Białegostoku: obszar wsi Bagnówka, tereny Zakładów Silikatowych o pow. 108,75 ha, obszar lasów państwowych o nazwie „uroczysko Pietrasze” o pow. 419,74 ha, obszar lasów państwowych o nazwie „uroczysko Antoniuk” o pow. 272,06 ha, obszarów lasów dojlidzkich o pow. 101,00 ha, teren cmentarza prawosławnego „Dojlidy” o pow. 18,64 ha⁵⁵. W związku z tym Prezydium WRN w Białymstoku 25 kwietnia 1973 r. bardzo szczegółowo określiło granice miasta, stanowiącego powiat grodzki⁵⁶. Dalszych przyłączeń terenów do miasta Białegostoku nie było.

Dnia 10 grudnia 1959 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej podjęło uchwałę w sprawie ustalenia dzielnic miasta Białegostoku, bowiem nazwy dzielnic wykształcone zwyczajowo i używane tradycyjnie od wielu lat nie były pojęciami jednoznacznymi i nie określały ściśle konkretnego obszaru. Ustalono następujące nazwy dzielnic:

1. **Śródmieście** — dzielnica obejmująca obecnie centrum miasta i tereny sąsiadujące i zamyka się w granicach: tory kolejowe od Parowozowni przez Dworzec Główny wzdłuż ulicy Poleskiej, dalej rzeką Białą, ulicą Nowotki, wzdłuż stadionu sportowego, Szosami Zwierzyniecką i Południową do Parowozowni.

⁵¹ Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich 1919 nr 2 poz. 29.

⁵² Dz. Ust. 1933 nr 59 poz. 444.

⁵³ W. Kusiński, *Rozwój*, s. 51.

⁵⁴ Dz. Ust. 1954 nr 6 poz. 15.

⁵⁵ Dz. Ust. 1972 nr 50 poz. 325.

⁵⁶ Dz. Urz. WRN 1973 nr 7 poz. 59.

2. **Zwierzyniec** — dzielnica zawarta w granicach ulicy Nowotki, rzeka Biała, Szosa Zambrowska, ulica Wiosenna, ulica Świerkowa i ulica Wołodyjowskiego do ulicy Nowotki.

3. **Dojlidy** — dzielnica obejmująca nowe osiedle Dojlidy, Fabrykę Sklejek, Browar i Szkołę Rolniczą, granice przebiegają rzeką Białą, Szosą do Zabłudowia, wzdłuż lasu, dalej drogą do Stanisławowa (przedłużenie ulica Mickiewicza i Szosą Zambrowską do rzeki Białej).

4. **Nowe Miasto** — w skład której wchodzi: Nowe Miasto, Słoboda, Bażantarnia i dawna wieś Starosielce. Granice przebiegają Szosą Południową i Zwierzyniecką, ulicą Świerkową, ulicą Wiosenną, Szosą Zambrowską, torami kolejowymi z Bielska do Szosy Południowej.

5. **Krywlany** — teren położony na południe od Szosy Zambrowskiej obejmujący lotnisko i lasy wzdłuż południowej granicy miasta.

6. **Bojary** — zawarte między rzeką Dolistówka, rzeką Białą i torami kolejowymi Białystok-Krynki na odcinku od rzeki Białej do rzeki Dolistówki.

7. **Skorupy** — obecne osiedle Skorupy zawarte w granicach: tor kolejowy do Krynek, Szosa Zambrowska, rzeka Biała i rzeka Dolistówka.

8. **Przemysłowa** — granica tej dzielnicy przebiega Szosą Zambrowską, torami do Krynek, granicą miasta i od południa rzeką Białą.

9. **Białostoczek** — dzielnica położona w widłach kolei do Kuźnicy i Krynek, od północy sięga do granicy miasta.

10. **Wygoda** — położona na północ od torów kolejowych do Krynek między dzielnicami Białostoczek i Pieczurki.

11. **Pieczurki** — obejmująca na północ od torów kolejowych do Krynek między Wygodą i granicą miasta.

12. **Fasty** — obejmująca Kombinat Fasty i osiedle Bacieczki, w granicach Szosa Żółtkowska, granica miasta i rzeka Biała.

13. **Wysoki Stoczek** — to osiedla Wysoki Stoczek, Ogrodniczki i Dziesięciny. Granicą dzielnicy jest z trzech stron rzeka Biała a od północy granica administracyjna miasta.

14. **Antoniuł** — dzielnica ograniczona jest rzeką Białą, torami kolejowymi do Kuźnicy i Szosą Żółtkowską.

15. **Marczuk** — dzielnica położona między Szosami Żółtkowską i do Jezewa. Od Dworca Głównego do torów na Elk.

16. **Starosielce** — obecna osada Starosielce. Granicę dzielnicy wyznaczają: Szosa do Jezewa, tor kolejowy do Warszawy, granica administracyjna miasta.

Dzielnice: Środmieście, Zwierzyniecka, Dojlidy, Nowe Miasto i Krywlany — wchodzi w skład zespołu dzielnic **Białystok-Południe**.

Dzielnice: Bojary, Skorupy, Przemysłowa, Białostoczek, Wygoda, Pieczurki — wchodzi w skład zespołu dzielnic **Białystok-Północ**.

Dzielnice: Fasty, Wysoki-Stoczek, Antoniuł, Marczuk, Starosielce — wchodzi w skład zespołu dzielnic **Białystok-Zachód**⁵⁷.

Dnia 10 grudnia 1965 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej anulowało wspomniany podział na dzielnice, a dokonało podziału miasta na 11 podstawowych rejonów administracyjnych:

Rejon 1. **Wysoki Stoczek** — Fasty w granicach: granica administracyjna miasta na odcinku od Szosy Żółtkowskiej w kierunku północnym do torów kolejowych, tory kolejowe, rzeka Biała na odcinku od torów kolejowych do Szosy Żółtkowskiej, Szosa Żółtkowska do granic administracyjnych miasta. Z rejonu wydziela się jednostkę urbanistyczną o charakterze przemysłowym Fasty w granicach: granica administracyjna miasta na odcinku od Szosy Żółtkowskiej w kierunku północnym do rzeki Białej, rzeka

⁵⁷ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Białymstoku, Prezydium MRN 1959, sygn. 149.

Biała do Szosy Żółtkowskiej, Szosa Żółtkowska do granic administracyjnych miasta.

Rejon 2. **Antoniuk**: rzeka Biała na odcinku od Szosy Żółtkowskiej do torów kolejowych, tory kolejowe do Szosy Południowej, Szosa Południowa, Szosa Hetmańska na odcinku od Szosy Południowej do Szosy Żółtkowskiej, Szosa Żółtkowska od Szosy Hetmańskiej do rzeki Białej.

Rejon 3. **Starosielce — Marczuk**: Szosa Żółtkowska na odcinku od granic administracyjnych miasta do Szosy Hetmańskiej, Szosa Hetmańska od Szosy Żółtkowskiej do Szosy Południowej, Szosa Południowa od Szosy Hetmańskiej do torów kolejowych, tory kolejowe do granic administracyjnych miasta, granica administracyjna miasta na odcinku od torów kolejowych do Szosy Żółtkowskiej. Z rejonu wydziela się jednostkę urbanistyczną o charakterze przemysłowym **Marczuk**: granica administracyjna na odcinku od Szosy do Jezewa do Szosy Żółtkowskiej, Szosa Żółtkowska od granic administracyjnych miasta do Szosy Hetmańskiej, Szosa Hetmańska od Szosy Żółtkowskiej do Szosy do Jezewa, Szosa do Jezewa od Szosy Hetmańskiej do granic administracyjnych miasta.

Rejon 4. **Białostoczek**: tereny położone w widłach torów kolejowych, na północy granicę stanowi granica administracyjna miasta, na zachodzie granica osiedla mieszkaniowego Pietrasze i osiedla przy ul. Wąskiej. Z rejonu wydziela się jednostkę przemysłową **Białostoczek II**: zawartą między torami i zamkniętą odcinkiem rzeki Białej między torami.

Rejon 5. **Wygođa**: granica osiedli mieszkaniowych: przy ul. Wąskiej i osiedle Pietrasze, na północy i na zachodzie granica administracyjna miasta i tory kolejowe na odcinku od granic administracyjnych miasta do ulicy Wąskiej.

Rejon 6: **Bojary**: rzeka Biała na odcinku od rzeki Dolistówki, do torów kolejowych, tory kolejowe od rzeki Białej do rzeki Dolistówki, rzeka Dolistówka na odcinku od torów kolejowych do rzeki Białej.

Rejon 7. **Przemysłowa — Skorupy**: rzeka Dolistówka na odcinku od rzeki Białej do torów kolejowych, tory kolejowe od rzeki Dolistówki do granic administracyjnych miasta, granica administracyjna miasta na odcinku od torów kolejowych do rzeki Białej, rzeka Biała od granic administracyjnych miasta do rzeki Dolistówki.

Rejon 8. **Dojlidy — Zwierzyniec, Krywlany**: południowa granica administracyjna miasta, Szosa do Zambrowa na odcinku od granic administracyjnych miasta do ul. Wiosenna, ul. Świerkowa, Szosa Zwierzyniecka, linia przebiegająca wzdłuż stawów przy ul. Mickiewicza, ul. Augustowska, przedłużenie ul. Augustowskiej, rzeka Biała do granic administracyjnych miasta. Z rejonu wydziela się jednostkę urbanistyczną o charakterze sportowo-wypoczynkowym **Krywlany** w granicach: południowa granica administracyjna miasta, Szosa do Zambrowa na odcinku od torów kolejowych do ul. Mickiewicza, przedłużenie ul. Mickiewicza do granic administracyjnych miasta. Tereny obejmujące lotnisko i lasy od Szosy do Zambrowa.

Rejon 9. **Nowe Miasto**: tory kolejowe od Szosy do Zambrowa do Szosy Południowej. Szosa Południowa na odcinku od torów kolejowych do Szosy Zwierzynieckiej. Szosa Zwierzyniecka od Szosy Południowej do ul. Świerkowej, ul. Świerkowa na odcinku od Szosy Zwierzynieckiej do ul. Wiosennej, ul. Wiosenna od ul. Świerkowej do Szosy do Zambrowa. Szosa do Zambrowa od ul. Wiosennej do torów kolejowych. Z rejonu wydziela się jednostkę przemysłowo-składową **Bažantarnia**: teren zawarty między dwoma ściekami wodnymi i przedłużeniem ul. Pogodnej.

Rejon 10. **Śródmieście-Północ**: tory kolejowe na odcinku od Szosy Południowej do rzeki Białej, rzeka Biała na odcinku od torów kolejowych do ul. Nowo-Dzierżyńskiego, ul. Nowo-Dzierżyńskiego, ul. Dzierżyńskiego, przedłużenie ul. Dzierżyńskiego do ul. Mazowieckiej, ul. Mazowiecka, na odcinku od przedłużenia ul. Dzierżyńskiego do Szosy Południowej, Szosa Południowa na odcinku do ul. Mazowieckiej do torów kolejowych.

Rejon 11. **Śródmieście-Południe**: ul. Mazowiecka na odcinku od Szosy Południowej do przedłużenia ul. Dzierżyńskiego, przedłużenie ul. Dzierżyńskiego, ul. Dzierżyńskie-go, Nowo-Dzierżyńskiego, rzeka Biała na odcinku od ul. Nowo-Dzierżyńskiego do

ul. Augustowskiej, ul. Augustowska, linia przebiegająca wzdłuż stawów przy ul. Mickiewicza do Szosy Zwierzynieckiej, Szosa Zwierzyniecka do ul. Mazowieckiej⁵⁸.

Dnia 27 marca 1970 r. Prezydium MRN podjęło uchwałę o podziale miasta na rejony śródmiejskie, rejony peryferyjne i ośrodki handlowe. Uchwała miała na celu stosowanie zniżek w opłatach za zezwolenie na prowadzenie przedsiębiorstw handlowych i gastronomicznych. Miasto podzielono na dwa rejony: rejon śródmiejski, do którego zaliczono rejony administracyjne 2, 6, 10, 11 określone uchwałą z 10 grudnia 1965 r. w sprawie ujednoczenia podziału miasta na rejony administracyjne oraz rejony peryferyjne, do których zaliczono pozostałe rejony administracyjne.

Rejony peryferyjne podzielono na ośrodki handlowe i pozostałe ulice. Do ośrodków handlowych zaliczono: w rejonie administracyjnym nr 1 Wysoki Stoczek — ulicę Antoniuk Fabryczny; w rejonie admin. 3 Starosielce-Marczuk ulice: Wrocławską, Stalingradzką, Olejniczaka i Szkolną; w rejonie admin. 4 Białostoczek ulice: Białostoczek do nr 36 i Sitarską; w rejonie admin. 5 Wygoda ulice: Wysockiego, 27 Lipca, Fabryczną i Wasilkowską; w rejonie admin. 7 Przemysłowa-Skorupy ulice: Armii Radzieckiej, Nowowarszawską, Dojlidy Fabryczne, Zaścianańską do ul. Wielkopolskiej; w rejonie admin. 8 Dojlidy — Zwierzyniec — Krywlany ulice: Mickiewicza, Zwierzyniecka, Niedźwiedzia i Szenwalda; w rejonie admin. 9 Nowe Miasto ulice: Wiejska, Kawalerska, Bema i Puławskiego⁵⁹.

III. POWIAT MONIECKI

Od 1 kwietnia 1954 r. z terytorium powiatu białostockiego wydzielono powiat moniecki, w skład którego weszły miasta Goniądz i Knyszyn, gminy: Goniądz, Jaświły, Krypno, Trzciannie i Kalinówka bez miejscowości Lacka Buda Kolonia, z gminy Obrubniki gromady Nowiny Kasjerskie i Nowiny Zdroje, które włączono do gminy Kalinówka⁶⁰. Mońki stały się miastem od 1 stycznia 1965 r., terytorium miasta wydzielono z obszaru gromady Mońki⁶¹. Wypada doprowadzić podziały tej części powiatu białostockiego do 1990 r.

Dnia 4 października 1954 r. powiat moniecki podzielono na gromady i sołectwa:

1. Gromada Downary, w skład której weszły obszary dotychczasowych gromad: Downary, Kramkówka Duża, Kramkówka Mała, Owieczki, Rybaki, Sobieszczaki i Żodnie z gminy Goniądz.

2. Hornostaje: Hornostaje, Hornostaje Osada, Jaśki, Kosiorki, Oliszki, Ołdaki, Pyzy, Świerzbienie i Zblutowo z gminy Goniądz.

3. Kulesze: Dzieżki, Kulesze, Masie, Mejły, Uścianek, Wilamówka i Wyszki z gminy Goniądz.

4. Dolistowo Stare: Dolistowo Nowe, Dolistowo Stare, Dolistowo Stare Kolonia i Zabiele z gminy Jaświły.

5. Jatwież Duża: Dzieciołowo, Jatwież Duża, Jatwież Mała i Karpowicze z gminy Jaświły.

6. Jaświły: Jaświłki, Jaświły, Jedszki, Maciesze, Romejki i Rutkowskie Wielkie z gminy Jaświły.

7. Smogorówka Dolistowska: Krzecze, Moniuszki, Radzie, Smogorówka Dolistowska, Smogorówka Goniądzka, Szaciły i Wrocień z gminy Jaświły.

⁵⁸ Dz. Urz. WRN 1966 nr 1 poz. 3.

⁵⁹ Dz. Urz. WRN 1970 nr 6 poz. 43.

⁶⁰ Dz. Ust. 1954 nr 6 poz. 15.

⁶¹ Dz. Ust. 1964 nr 42 poz. 286.

8. Kamionka: Kamionka, Koziniec i Słomianka z gminy Kalinówka.
 9. Szpakowo: Bagno, Krzeczkowo, Łupichy, Rutkowskie Małe i Starowola z gminy Kalinówka.
 10. Długołęka: Długołęka i Rekle z gminy Krypno.
 11. Krypno: Góra, Krypno, Morusy, Ruda i Zygmunty z gminy Krypno.
 12. Kruszyn: Białobrzeskie, Kiślaki, Krosny, Kulesze Chobotki, Kruszyn, Łaziuki, Łazy Małe, Piaski, Tatary i Żuki oraz obszar lasów państwowych Nadl. Trzciannie o pow. 1707,30 ha z gminy Krypno.
 13. Peńskie: Dębina, Peńskie i Zastocze z gminy Krypno.
 14. Chojnowo: Boguszki, Budy, Chojnowo, Gugny i Mroczi oraz obszar lasów państwowych Nadl. Trzciannie o pow. 2111,98 ha z gminy Trzciannie.
 15. Laskowiec: Brzeziny, Giełczyn, Laskowiec, Łazy, Słomianka, Szafranki i Zajki oraz obszar lasów państwowych Nadl. Trzciannie o pow. 2620,12 ha z gminy Trzciannie.
 16. Szorce: Krynica, Nowa Wieś i Szorce z gminy Trzciannie.
 17. Trzciannie: Milewo, Pisanki, Trzciannie, Zubole i Zucielec z gminy Trzciannie.
 18. Milewskie: Chobotki, Kąty, Kujbiedy, Łękobudy i Milewskie z gminy Kalinówka.
 19. Mikicin: Brzozowo i Mikicin z gminy Jaświły.
 20. Białosuknia: Białosuknia i Gurbicze z gminy Jaświły oraz Klewianka i Piwowary z gminy Goniądz.
 21. Boguszewo: Boguszewo i Lewonie z gminy Krypno oraz Niewiarowo i Zalesie z gminy Trzciannie.
 22. Bajki Stare: Bajki Stare i Wyszowate z gminy Trzciannie oraz Bajki Zalesie z gminy Krypno.
 23. Bobrówka i Brzozowa Kolonia z gminy Jaświły oraz Krzywa z gminy Kalinówka.
 24. Kalinówka Kościelna: Dudki, Guzy, Kalinówka Kościelna, Kalinówka Królewska z wyłączeniem trzech kolonii obejmujących parcele 834, 836 i 840, Kropiwnica, Ogrodniki i Wójtowce z gminy Kalinówka.
 25. Jasionówka: Czarnystok, Górnystok, Jasionóweczka, Jasionówka oraz trzy wyżej wspomniane kolonie z gminy Kalinówka.
 26. Mońki: Ciesze, Koleśniki, Mońki, Potoczyna, Przytulanka, Sikory i Waśki z gminy Kalinówka oraz Kołodziej z gminy Trzciannie i miejscowość Moniuszczki z miasta Knyszyn.
 27. Dziękonie: Konopczyn i Rusaki z gminy Kalinówka, Czekoły z gminy Trzciannie, Czechowizna i jezioro Czechowskie z gminy Krypno oraz miejscowości Dziękonie, Kuczyn i Magnuszy z miasta Knyszyn.
 28. Grądy: Jaskra, Nowiny Kasjerskie, Nowiny Zdroje i obszar lasów państwowych Nadl. Knyszyn o pow. 426,78 ha z gminy Kalinówka, Zofiówka z gminy Krypno, miejscowości Grądy, Poniklica, Wodziłówka i obszar lasów państwowych Nadl. Knyszyn o pow. 224,77 ha obejmujący oddziały 123-131 z miasta Knyszyn o pow. 1356,97 ha, oddziały 29-33, 72-75, 96-98, 119-122 z gminy Obrubniki w powiecie białostockim.
- W ramach podziałów dokonanych 4 października 1954 r. przekroczone granice powiatów. Z powiatu białostockiego włączono do powiatu monieckiego z gminy Obrubniki obszar lasów państwowych Nadl. Knyszyn obejmujący oddziały 29-33, 47-53, 72-75, 96-98, 111-122; z powiatu monieckiego do powiatu białostockiego z gminy Kalinówka obszar lasów państwowych Nadl. Knyszyn obejmujący oddziały 1-7, 17-28, 37-45, 62-67 oraz z gminy Krypno obszar lasów państwowych Nadl. Katrynka obejmujący oddziały 10a-22a, 27a-35a, 40a-43a i 31b. W ramach samego powiatu monieckiego z gminy Goniądz włączono do miasta Goniądz dotychczasowe gromady Dawidowizna i Wójtostwo⁶².

⁶² Dz. Urz. WRN 1954 nr 10 poz. 49.

Poczynając od lat sześćdziesiątych również w powiecie monieckim wprowadzono wiele zmian. Od 31 grudnia 1959 r. z gromady Milewskie do gromady Jasionówka przeniesiono wsie Kąty i Kujbiedy oraz kolonie Andrzejów i Wyręby; z gromady Mońki wsie Sikory i Waśki do gromady Kalinówka Kościelna, wsie Koleszniki i Potoczyna do gromady Hornostaje, wsie Ciesze, Kołodziej, Moniuszczki, Przytulanka i Znoski do gromady Dziekonia. Zniesiono następujące gromady:

1. Szpakowo, włączając wieś Rutkowskie Małe do gromady Jaświły, wieś Łupichy do gromady Hornostaje, wsie Bagno, Krzeczkowo, Starowola, Szpakowo, kolonię Szpakowo oraz PGR Starowola do gromady Kalinówka Kościelna.

2. Bobrówka i Mikicin, włączając do gromady Jaświły.

3. Peńskie, włączając do gromady Długoleka.

4. Kulesze, włączając do gromady Downary.

5. Kamionka i Krasne Folwarczne, włączając do gromady Jasionówka.

6. Chojnowo, włączając do gromady Trzcienne.

7. Grądy i Milewskie, tworząc z nich gromadę Zofiówka.

Od 31 grudnia 1961 r. z gromady Białosuknia do gromady Jaświły przeniesiono wieś Gurbicze; z gromady Smogorówka Dolistowska wsie Moniuszki i Radzie do gromady Dolistowo Stare a wieś Szaciły do gromady Jaświły; z gromady Szorce do gromady Trzcienne wieś Nowa Wieś, PGR Nowa Wieś, kolonie Majdan, Podlasek, Nowa Wieś i Stójka oraz gajówkę Pogorzały. Zniesiono gromady:

1. Bajki Stare i Szorce, tworząc z nich gromadę Wyszowate.

2. Białosuknia i Smogorówka Dolistowska, tworząc z nich gromadę Klewianka.

Od 1 stycznia 1969 r. zniesiono gromady:

1. Boguszewo, włączając wsie Boguszewo, Lewonie i Zalesie do gromady Dziekonia, a wieś Niewiarowo do gromady Trzcienne.

2. Długoleka, włączając do gromady Krypno.

3. Jatwież Duża, włączając wieś Dzieciolowo do gromady Dolistowo.

Od 1 stycznia 1972 r. wprowadzono zmiany:

1. Zniesiono gromady Dziekonia i Hornostaje, tworząc z nich gromadę Mońki.

2. Zniesiono gromadę Wyszowate, włączając wsie Krynice, Stare Bajki, Szorce i Wyszowate do gromady Trzcienne a wieś Bajki Zalesie do gromady Krypno.

3. Siedzibę GRN Klewianka przeniesiono do miasta Goniądz ustalając nazwę gromady na Goniądz.

4. Siedzibę GRN Zofiówka przeniesiono do miasta Knyszyn ustalając nazwę gromady na Knyszyn.

5. Z gromady Krypno do gromady Knyszyn przeniesiono Państwowe Gospodarstwo Rolne i Państwowe Gospodarstwo Rybackie.

6. Z gromady Dziekonia włączono wieś Czechowizna do gromady Knyszyn a część kolonii Boguszewo o obszarze 536 ha do gromady Trzcienne.

7. Z gromady Zofiówka do gromady Jasionówka przeniesiono wsie Łekobudy i Milewskie.

8. Z miasta Goniądz wyłączono na rzecz nowej gromady Goniądz miejscowości Dawidowizna, Doły, Łazy, Mierkienniki, Szafranki i Wójtostwo o łącznej pow. 3440 ha; z miasta Mońki do gromady Mońki wieś Mońki⁶³.

Od 1 stycznia 1973 r. z powiatu grajewskiego do powiatu monieckiego przeniesiono obszary wsi: Budne, Osowiec, Przechody, Wólka Piaseczna oraz obszar rezerwatu Czerwone Bagno, a z powiatu monieckiego do powiatu białostockiego obszary wsi: Kiślaki, Krosny, Łaziuki, Łazy Duże, Łazy Małe, Piaski, Słomianka, Tatary i Żuki oraz

⁶³ Dz. Urz. WRN 1959 nr 9 poz. 57, 58; 1961 nr 13 poz. 193; 1968 nr 8 poz. 64; 1971 nr 18 poz. 232, 233. Dz. Ust. 1972 nr 32 poz. 296.

obszar lasu państwowego Nadl. Trzciannie oddziały 111-186⁶⁴. Z tą samą datą 1 stycznia 1973 r. powiat moniecki podzielono na gminy a te na sołectwa:

1. **Gmina Goniądz** obejmująca obszary sołectw: Białosuknia, Budne, Dawidowizna, Doły, Downary, Klewianka, Kramkówka Duża, Kramkówka Mała, Krzeczce, Łazy, Mierkienniki, Olszowa Droga, Osowiec, Owieczki, Piwowary, Plochowo, Smogorówka Dolistowska, Smogorówka Goniądzka I, Smogorówka Goniądzka II, Szafranki, Uścianek, Wójtostwo, Wólka Piaseczna, Wroceń oraz obszar 1341 ha lasów państwowych Nadl. Trzciannie oddziały 1-30 i obszar rezerwatu „Czerwone Bagno”.

2. **Gmina Jasionówka**: Brzozówka Folwarczna, Czarnystok, Dobrzyniówka, Górny-stok, Jasionóweczka, Jasionówka, Kalinówka Królewska, Kamionka, Kąty, Koziniec, Krasne Folwarczne, Krasne Małe, Kujbiedy, Łękobudy, Milewskie, Słomianka, Stare Krasne.

3. **Gmina Jaświły**: Bagno, Bobrówka, Brzozowa, Brzozowa-Kolonie, Dzięciołowo, Gurbicze, Jedeszki, Jaświłki, Jaświły, Krzywa, Mikicin, Mikicin-Kolonie, Mocieszce, Moniuszki, Nowe Dolistowo, Radzie, Romejki, Rutkowskie Duże, Rutkowskie Małe, Stare Dolistowo I, Stare Dolistowo II, Starowola, Szaciły, Szpakowo, Zabiele.

4. **Gmina Knyszyn**: Chobotki, Czechowizna, Grądy, Guzy, Jaskra, Kalinówka Kościelna, Knyszyn PGR, Lewonie-Kolonie, Nowiny Kasjerskie, Nowiny-Zdroje, Ogrodniki, Poniklica, Wodziłówka, Wójtowce, Zofiówka oraz obszar 2020 ha lasów państwowych Nadl. Knyszyn obejmujące oddziały 1-2, 6-9, 16-20, 28-30, 32, 41-43, 57-68, 82-87, 88-92, 105-111, 130-134, 154-158, 180-182, 203-206, 226-229, 251-254.

5. **Gmina Krypno**: Bajki-Zalesie, Białobrzzeskie, Dębina, Długołęka, Kruszyn, Krypno Kościelne, Krypno Wielkie, Kulesze-Chobotki, Morusy, Peńskie, Rekle, Ruda, Zastocze, Zygmuntki oraz obszar 367 ha lasów państwowych Nadl. Trzciannie oddziały 249-253.

6. **Gmina Mońki**: Bogusze, Ciesze, Czekołydy, Dudki, Dzieżki, Dziękonie, Hornostaje, Hornostaje-Osada, Jaški, Koleśniki, Kołodziej, Konopczyn, Kosiorki, Kropiewnica, Krzeczkowo, Kuczyn, Kulesze, Lewonie, Łupichy, Magnusze, Masie, Mejły, Moniuszczki, Mońki-Wieś, Oliszki, Ołdaki, Potoczyna, Przytulanka, Pyzy, Rusaki, Rybaki, Sikory, Sobieski, Świerzbienie, Waški, Wojszki, Zalesie, Zblutowo, Znoski, Zyburty, Żodzie oraz obszar 5 ha lasów państwowych Nadl. Trzciannie oddział 277.

7. **Gmina Trzciannie**: Boguszki, Boguszewo-Kolonie, Brzeziny, Budy, Chojnowo, Gielczyn, Gugny, Krynica, Laskowiec, Milewo, Mroczi, Niewiarowo, Nowa Wieś, Pisanki, Stare Bajki, Szafranki, Szorce, Trzciannie, Wilamówka, Wyszowate, Zajki, Zubole, Zucielec oraz obszar 3841 ha lasów państwowych Nadl. Trzciannie oddziały 30-109 i 187-248⁶⁵.

Od 1 czerwca 1975 r. miasto Goniądz oraz gminy Goniądz i Trzciannie włączono do województwa łomżyńskiego⁶⁶. Od 1 stycznia 1986 r. z sołectwa Dudki wydzielono sołectwo Dudki Kolonia⁶⁷.

Jak wspomniano, od 13 listopada 1954 r. powstał powiat łapski, wydzielony z powiatów białostockiego i wysokomazowieckiego. Powiat białostocki utracił wówczas Suraż oraz nowe gromady: Horodniany, Rynki, Trypucie, Turośl Dolna, Turośl Kościelna, Uhowo, Zawady i Zawyki. Zmiany w podziale administracyjnym po 1954 r. zostaną w przyszłości omówione łącznie z powiatem łapskim.

⁶⁴ Dz. Ust. 1972 nr 50 poz. 324.

⁶⁵ Dz. Urz. WRN 1973 nr 1 poz. 1.

⁶⁶ Dz. Ust. 1975 nr 17 poz. 92. *Podział administracyjny województwa łomżyńskiego, Łomża 1987*, zawiera sołectwa i miejscowości. *Podział administracyjny i wykaz miejscowości województwa białostockiego, Białystok 1987*, zawiera podobne wykazy.

⁶⁷ Dz. Urz. WRN 1987 nr 3 poz. 34.

ZAKOŃCZENIE

W 1919 r. powiat białostocki obejmował 9 gmin miejskich, 15 gmin wiejskich, 601 miejscowości. W 1927 r. przyłączono 12 miejscowości z powiatu sokólskiego. W 1933 r. wprowadzono podział gmin na gromady i tych w powiecie białostockim było 376. W 1954 r. w miejsce dotychczasowych gmin i gromad w powiecie białostockim utworzono 51 nowych gromad, a w powiecie monieckim, do którego z powiatu białostockiego odeszły 2 miasta i 5 gmin, utworzono 28 nowych gromad. W tymże roku do powiatu łapskiego odeszło z powiatu białostockiego 1 miasto i 8 nowych gromad. Poczynając od lat sześćdziesiątych łączono gromady, tworząc obszarowo większe. Kilkakrotnie do miasta Białegostoku przyłączano obszary z pobliskich gmin, to dotyczyło również innych miast w powiecie białostockim. W Białymstoku w 1959 r. określono granice dzielnic, a w 1965 i 1973 r. dokonano podziału miasta na rejony.

W latach 1919-1990 było wiele podziałów administracyjnych powiatu białostockiego. Dotyczyły one podstawowych jednostek administracyjnych: poszczególnych miast i wsi. Inaczej działo się do połowy XIX wieku, kiedy powiat dzielił się na parafie, które w swoich granicach były nader stabilne. Wszelkie zmiany dokonywały się wówczas tylko na wyższych szczeblach administracji państwowej.

Tytuł opracowania wskazuje na obszar powiatów, lecz takowe przestały istnieć w 1973 r. Gminy nie zawsze zawierały się w obszarze dawnego powiatu. Dla powiatów białostockiego i monieckiego sąsiednimi były powiaty: augustowski, bielski, dąbrowski, łapski, łomżyński, sokólski, szczuczynski (grajewski), wysokomazowiecki. Autor niniejszego opracowania posiada gotowe i stopniowo przekazuje do druku: Podziały administracyjne powiatu augustowskiego, Podziały administracyjne powiatu bielskiego, Podziały administracyjne powiatów sokólskiego i dąbrowskiego. Podziały administracyjne powiatów łomżyńskiego i zambrowskiego. Podziały administracyjne powiatu kolneńskiego i szczuczynskiego (grajewskiego). Podziały administracyjne powiatów wysokomazowieckiego i łapskiego. Razem wzięte, podziały administracyjne dadzą całość.

Tabela 1. Powierzchnia i ludność b. powiatów białostockiego i monieckiego w 1990 r.

Miasta i gminy	Powierzchnia		Ludność		L. jedn. urban. i sołectw
	w ha na 1 km ²	w km ²	ogółem	na 1 km ²	
1	2	3	4	5	6
Miasta					
Białystok	8975	90	267670	2982	30
Choroszcz	1679	17	5959	355	—
Czarna Biał.	1409	14	9397	667	2
Goniądz	428	4	1876	438	—
Knyszyn	2368	24	2869	121	—
Mońki	766	8	9860	1287	2
Supraśl	559	5	4435	793	—
Wasilków	2786	28	6821	245	—
Zabłudów	1430	14	1910	134	—

